REPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV. №

Ушбу сонда:
МЕҲНАТ УЛУҒЛАЁТГАН ОДАМЛАР 2
ТААЖЖУБ
ЯРАШУВ — ФАҚАТ ЭЗГУЛИККА ЕТАКЛАЙДИ 4
ТУНГИ ШАРПАЛАР

Адолат ҳар ишда ҳамроҳимиз ва дастуримиз бўлсин!

ИНСОН ва ҚОНУН

№ 30 (436)
2005 йил 16 август сешанба

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ

Сотувда эркин нархда

MEZON:

Жамғариб бориладиган пенсия тизимида мажбурий тартибда иштирок этувчи фуқароларни ҳисобга олиш иш берувчининг талабномасига мувофиқ мазкур фуқароларнинг асосий иш жойидаги Халқ банки филиалида амалга оширилади.

Жамғариб бориладиган пенсия тизимида ихтиёрийлик асосида иштирок этувчи фуқароларни ҳисобга олиш уларнинг аризасига мувофиқ мазкур фуқароларнинг яшаш жойидаги Халқ банки филиалида амалга оширилади.

Жамғариб бориладиган пенсия тизимида ҳисобга олиш қуйидагиларни ўз ичига олади:

- шахсий жамғариб бориладиган пенсия ҳисобварақлари очиш;

- жамғариб бориладиган пенсия дафтарчасини бериш.

Халқ банки жамғариб бориладиган пенсия тизимида фуқароларнинг шахсий ҳисобини Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланадиган тартибда юритади.

Жамғариб бориладиган пенсия тизимида фуқароларнинг шахсий ҳисобини юритишга доир ҳамда шахсий жамғариб бориладиган пенсия ҳисобварақларига таллуқли маълумотлар Халқ банкининг ягона маълумотлар электрон базасида шакллантирилади ва сақланади.

«ФУҚАРОЛАРНИНГ ЖАМҒАРИБ БОРИЛАДИГАН ПЕНСИЯ ТАЪМИНОТИ ТЎҒРИСИДА»ГИ ҚОНУН, 7-МОДДА.

ИСТИҚЛОЛ ИМКОНИЯТЛАРИ

Истиқлолга эришилгандан буён ўтган давр ниҳоятда қисқа. Аммо босиб ўтилган йўл катта ва узун. Тараққиёт одимлари салмоқдор ва салмоқдор.

Янгиланган ва яшарган жамият бағрида шаклланган ушбу оламшумул воқелик пировардида мамлакатимизда ҳақиқий демократияни кенг жорий этиш манбаи ва кафолатига айланди.

Мамлакатимиз ижтимоий-иқтисодий турмуш тарзида юз берган беқиёс ўзгаришларнинг мантиқий давоми танланган тараққиёт йўли, саъй-ҳаракатларда ўзининг теран ифодасини топмоқда. Фуқароларнинг қонуний ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш, айниқса, жиноий жазоларни либераллаштиришга қарата қабул қилинган кўплаб ҳуқуқий ва меъёрий ҳужжатлар демократия томон юзланишнинг чинакам ифодаси бўлди.

Таъкидланганидек, инсон ҳуқуқи ва манфаатлари мамлакатимизда ҳар нарсадан устун ва устувор. Буни мамлакатимиз Конституцияси ва унинг замирида яратилган ўнларча кодекслар, қонунлар, фармон ва қарорлар, бошқа ҳуқуқий ва меъёрий ҳужжатлар яққол тасдиқлаб турибди.

Демократиянинг ҳақиқий намунасини жиноий, фуқаролик ва хўжалик ишларига оид қонун ҳужжатларида яна ҳам равшан кўриш мумкин. Қолаверса, давлатимиз сиёсати талаби ҳам шуни тақозо этади: ҳаётда билиб-билмай адашганлар, жиноятга бехос қўл урганларни жазонинг оғири эмас, балки енгилроғи яхшироқ тарбиялайди. Тарбиялабгина қолмай галдаги қонунбузарликларнинг пайини қирқади. Қонунийликни эъзозлашга ва бундан-да муҳими, ўзи баҳраманд бўлган бағрикенгликка бағрикенглик билан жавоб беришга ундайди, инсоний фазилатлар даргоҳига етаклайди. Демак, айрим жиноятлар учун жазони босиб қўллашдан кўра енгилроғини қўллашнинг аҳамияти беқиёс катта.

Бугунги кунда мамлакатимизнинг демократик янгиланиш ва эркин ҳаётга хос бўлган барча асосий қадриятларини ўзида мужассам этган фуқаролик жамияти барпо этиш йўлидаги босқичма-босқич, изчил ҳаракати ҳеч қандай куч тўхтата олмайдиган қонуний жараёнга айланди.

Айниқса, август ойининг биринчи ўн кунлигида давлатимиз раҳбари томонидан имзоланган ***"Ўзбекистон Республикасида ўлим жазосини бекор қилиш тўғрисида"****ги ва* ***"Қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқини судларга ўтказиш тўғрисида"****ги Фармонлар жамоатчилик томонидан ўтган ўн тўрт йил мобайнида мамлакатимиз суд-ҳуқуқ тизимида босқичма-босқич ўтказилаётган кенг қамровли ислоҳотларнинг мантиқий давоми сифатида баҳоланмоқда. Дарҳақиқат, мамлакатимиз ўз мустақиллигини қўлга киритгач, ижтимоий-сиёсий ҳаётнинг барча жабҳаларида, жумладан, суд-ҳуқуқ тизимида ҳам улкан ислоҳотлар амалга оширилди ва оширилмоқда. Юртбошимиз таъбири билан айтганда,* ***бизнинг жамиятимизда инсон ислоҳотлар учун эмас, аксинча, ислоҳотлар инсон учун хизмат қилмоқда.***

Қуйида ***"Қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқини судларга ўтказиш тўғрисида"****ги Президент Фармонининг мақсади, улардан келиб чиқадиган вазифаларга бағишланган мутахассис-олимлар ва ҳуқуқшуносларнинг фикр-мулоҳазалари билан танишишингиз мумкин.*

Мамлакатимизда суд-ҳуқуқ ислоҳотларини амалга оширишга устувор вазифа сифатида қаралаётганлиги инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилишни таъминлашнинг ёрқин намунасидир. Президентимиз Ислом Каримов таъкидлаганидек, **суд одил судловнинг олий нуқтаси ва унинг ролини ошириш ҳуқуқий давлат барпо этиш йўлидаги қонуний жараён. Шу муносабат билан прокуратура ваколатларининг бир қисмини судларга ўтказиш ҳозирги замоннинг мантиқий талабидир. Ва бу, энг аввало, инсоннинг конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларини, дахлсизлигини чеклаш билан алоқадор масалаларга тегишлидир. Бошқа демократик давлатлар каби Ўзбекистонда ҳам шахсни ушлаб туриш, ҳибсга олиш, шунингдек, бошқа процессуал мажбурий чораларини қўллаш учун санкция бериш ҳуқуқларини ҳам судларга ўтказиш керак, деб ўйлайман.**

Давлатимиз раҳбарининг **"Қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқини судларга ўтказиш тўғрисида"**ги Фармонини қабул қилиш зарурияти Конституциямизнинг асосий ғоясига, яъни инсон ҳуқуқлари, демократия ва ижтимоий адолатга ва халқаро ҳуқуқнинг умумэътироф этилган қоидалари устунлигига тўлиқ мос келади. Энг асосийси, мазкур Фармоннинг қабул қилиниши Конституциявий меъёрнинг ҳаётий ифодасини топтиришнинг исботидир.

Қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқини судларга ўтказиш миллий ҳуқуқий тизимда рўй берган муҳим янгилик ҳисобланади. Мустақилликка эришган давримиздан бошлаб анъанавий қўлланиб келинаётган ҳуқуқ меъёрларини инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳар томонлама суд орқали ҳимоя қилишни таъминлаш нафақат бугунги авлод, балки келгуси авлод учун оламшумул аҳамиятга моликдир.

Чунки **"Судлар тўғрисида"**ги қонуннинг 2-моддасида белгиланганидек, Ўзбекистон Республикасида Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва бошқа қонунларида, инсон ҳуқуқлари тўғрисидаги халқаро ҳужжатларда эълон қилинган фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг ҳуқуқлари ҳамда қонун билан қўриқланадиган манфаатларини суд йўли билан ҳимоя қилишга даъват этилган. Суднинг фаолияти қонун устуворлигини, ижтимоий адолатни, фуқаролар тинчлиги ва тотувлигини таъминлашга қаратилгандир.

Шу боис, суд — ҳуқуқий ҳимояни инсон ҳуқуқлари ва эркинликлари нуқтаи назардан амалга оширилишини таъминлаш миллий қонунчилигимиз негизини ташкил этади. Айниқса, суд-ҳуқуқ тизимини либераллаштиришда судгача тергов босқичида фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқларини самарали ҳимоя қилиш бўйича суд ваколатларини кенгайтиришга эришилаётганлигини улкан муваффақият деб баҳолаш лозим. Хусусан, қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқини прокуратура идораларидан судларга ўтказилиши инсон ҳуқуқларини ишончли тарзда тезкорлик билан ҳимоя қилишда муҳим омил бўлиб хизмат қилади. Бу борада амалга оширилган ишлар натижаси шундан далолат бермоқдаки, дастлабки тергов муддатлари икки йилдан бир йилгача ҳамда айбланувчиларни қамоқда сақлаш муддатлари бир ярим йилдан 9 ойгача, алоҳида ҳолларда эса 1 йилгача қонун йўли билан қисқартирилди. Бундан ташқари, ушбу эҳтиёт чорасини қўллаш доирасини чеклашга эришилди. Фуқароларни қамоққа олиш тариқасидаги эҳтиёт чорасидан фойдаланиш сўнгги 4 йилда икки баравaридан кўпроққа қисқартирилгани ҳам судгача терговда инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишни таъминлашга имконият яратди.

Қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқини судларга ўтказилиши бир қатор афзалликларга эга. Биринчидан, судгача терговнинг эркинлаштирилиши ўз навбатида, одил судловнинг тезкорлигини ва сифатини оширишга ёрдам беради. Иккинчидан, суд процесси иштирокчилари ҳуқуқларига риоя этилишининг процессуал кафолатларини кенгайтиришга имкон яратади. Учинчидан, судгача тергов жараёнида суд назоратини кучайтиришга шароит вужудга келади. Тўртинчидан, инсон шахси, ҳаёти энг олий қадрият сифатида уни асоссиз қамоққа олишнинг олдини олиш чораларини кўриш кафолати бўлиб ҳисобланади.

Бундан ташқари, шахснинг ҳуқуқ ва эркинликлари дахлсизлиги ҳамда суд қарорисиз маҳрум этишга ёки уларни чеклаб қўйишга ҳеч ким ҳақли эмаслиги каби устувор нормаларнинг ҳаётий тантанасини таъминлайди. Шунингдек, фуқароларнинг асоссиз жиноий таъқибдан ҳимоясини таъминлаш мақсадида қонунда белгиланган чораларни кўришда муҳим асос бўлиб хизмат қилади. Фармон моҳиятига кўра, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш тамойили ҳуқуқий давлат ва фуқаролик жамиятини шакллантириш борасида амалга оширилаётган суд-ҳуқуқ ислоҳотлари йўналишларига ҳам айнан мосдир. Кези келганда шуни эътироф этиш керакки, мамлакатимизда инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш борасида амалга оширилаётган ишларнинг натижаларидан бири сифатида қабул қилинган ушбу Фармон халқаро ҳуқуқий ҳужжатларга, хусусан, инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишга оид халқаро конвенциялар мазмун-моҳиятига тўлиқ мос. Халқаро тан олинган қоидаларга асосан, ҳуқуқ ва эркинликларнинг кўпчилигига фуқаролар табиий равишда эга бўлади. Давлатнинг инсонпарварлик вазифаси энг аввало, қонунларда мустаҳкамланган ҳуқуқ ва эркинликларнинг амалга ошишини таъминлашдир, қолаверса, қонунларнинг фалсафасини инсон ҳуқуқлари нуқтаи назаридан бойитиш объектив зарурат эканлигига қаратилгандир. Давлатимиз раҳбари таъкидлаганидек, **бугун Ўзбекистонда шахс эркинлиги инсон ҳуқуқларининг муҳофазаси ва кафолати, эътиқод, меҳнат ва касбни эркин танлаш ҳуқуқи, таълим олиш, ижтимоий муҳофаза ва бошқа имкониятлар қонун билан ҳимоя қилинган. Ўзбекистонда инсон учун энг олий неъмат — яшаш ҳуқуқи ва осойишта ҳаёт кечириши тўла таъмин этилган. Ҳар қандай қонун, ҳаракат соҳасидан қатъи назар, ишлаб чиқилаётган ва муҳокама этилаётган пайтда инсоннинг асосий, бузилмас ҳуқуқларига қанчалик мос келишига эътибор қаратиш зарур. Ана шу тамойилларга оғишмай риоя этган ҳолда биз чин маънода ҳуқуқий, адолатпарвар давлат қуришга эриша оламиз.**

Шу жиҳатдан Фармон қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқини судларга ўтказишнинг асоси бўлиб хизмат қилибгина қолмай, инсонпарварлик тамойилини рўёбга чиқаришнинг ёрқин далолатидир.

Ш. РЎЗИНАЗАРОВ,
юридик фанлари доктори

САНКЦИЯ ВАКОЛАТИ: КАФОЛАТ ВА ИМКОНИЯТ

Давлатимиз раҳбарининг мазкур Фармони аввало моҳият-эътиборига кўра инсон ҳақ-ҳуқуқи ва манфаатларини ҳимоя қилишга қаратилгани билан бениҳоя қимматлидир. Чунки бу тарихий ҳужжат кучга кириши билан, ҳеч шубҳасиз, фуқароларнинг эркинлик ва шахсий дахлсизлик борасидаги конституциявий ҳуқуқлари ҳимояси янада ортади.

Нуриддин МАМАЖОНОВ,
Адлия вазирлиги масъул ходими

Давлатимиз раҳбари Фармонида таъкидланганидек, суд-ҳуқуқ тизимини янада либераллаштиришнинг энг муҳим вазифаси судгача тергов босқичида фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқларини самарали ҳимоя қилиш бўйича суд ваколатларини кенгайтириш, энг аввало, қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқини прокуратура органларидан судларга ўтказишдан иборатдир.

Ўрни келганда шуни айтиш керакки, санкция ваколатини судларга ўтказиш ўз-ўзидан амалга ошадиган оддий юмуш эмас. Бу бир қатор чора-тадбирларни амалга оширишни ва муайян вақтни талаб қилади.

Энг аввало, қамоққа олишга санкция бериш ваколатини судларга ўтказиш Жиноят-процессуал, Жиноят-ижроия кодекслари, шунингдек, "Судлар тўғрисида"ги, "Прокуратура тўғрисида"ги ва бошқа қонун ҳужжатларига ўзгартиришлар киритишни тақозо этади.

Бундан ташқари, бу масалани оқилона ҳал этиш учун етарли малакага эга кадрларни танлаш муҳим аҳамиятга эга. Чунки қамоққа олишга санкция берган судьялар томонидан ана шу ишларнинг мазмунан кўриб ҳал қилиниши, уларнинг субъективликка, яъни ўз қарорини тасдиқлаш тарафдори бўлишга олиб келиши мумкин. Бу эса ишнинг холисона кўрилишига салбий таъсир кўрсатмай қолмайди. Бундай ҳолнинг олдини олиш учун эса ё профессионал судьялар сонини кўпайтириш лозим ёки алоҳида маъмурий судлар ташкил этиш керак.

Шунингдек, судларга санкция ваколатини берилиши экстрадиция масаласини ҳам тўлиқ ҳал этади. Аниқроқ айтадиган бўлсак, жиноят содир этишда айбланаётган шахсни бир давлатдан бошқа бир давлат ихтиёрига бериш учун унга нисбатан қамоқ чораси қўлланган бўлиши керак. Республикамиз қонунчилигида экстрадиция масаласи ҳал қилинган бўлса-да, шахсни бошқа давлат ихтиёрига беришда прокурорнинг қамоққа олиш тўғрисидаги санкцияси хорижий давлатлар томонидан халқаро ҳуқуқда эътироф этилган ҳужжат сифатида тан олинмайди ва бу фақат суднинг қарори билан тасдиқланиши талаб қилинади. Шу маънода судларга санкция ваколатининг берилиши бу масалани тўлиқ ҳал этади.

Албатта, бу борада хорижий давлатларда бой тажриба тўпланган. Хусусан, Франция суд-ҳуқуқ тизимига эътибор берадиган бўлсак, суриштирув ва тергов ишларини олиб бориш даврида (суриштирувчи, яъни полиция ва суд терговчиси прокурорга тобе эмас) қамоққа олиш бўйича суднинг кучли назорати ўрнатилган. Суд терговчиси томонларнинг далилларини батафсил ўрганиб чиққач, эҳтиёт чорасини қўллашни сўраб, тўпланган ҳужжатларни судга тақдим этади.

Бундан ташқари, Германия Федератив Республикаси ҳам ўзига хос тажрибага эга. Бу мамлакатда жиноят ишлари бўйича судлар тўрт бўғинга бўлинган бўлиб, қамоққа олиш бўйича санкция бериш биринчи бўғин — таркибида ҳудудий судья ва икки шеффен бўлган шеффен судлари ваколатига киради.

Бироқ бунга қарамай ГФР жиноят-процессуал тизимида полиция ёки прокурор лозим деб топган ҳолларда гумонланувчи ёки айбланувчини ордерсиз ҳибсга олиши мумкин. Лекин улар дарҳол эҳтиёт чорасини қўллаш учун судга келтирилади ва санкция олинади. Ҳудудий судья қамоққа олишга санкция бериши учун етарли асослар борлигини ўрганиши шарт, акс ҳолда энг енгил эҳтиёт чорасини қўллайди. ГФР суд тизимида айбланувчи ёки гумонланувчи қўлланилган эҳтиёт чорасини ўзгартириш ҳақида талабнома киритиши мумкин. Бу эса немис жиноят-процессуал ҳуқуқида аналогик хабеус-корпуснинг, яъни қўлланилган эҳтиёт чораси тортишув тамойили мавжудлигини кўрсатади.

Хулоса қилиб айтганда, инсоннинг фундаментал ҳуқуқлари дахлсиздир. Санкция ваколатини судларга олиб бериш эса инсон ҳуқуқларининг ҳимоя қилинишида муҳим ислоҳот сирасига киради.

Munosabat

Бу кун — 2005 йилнинг 7 ва 21 июли бўлиб, Лондондаги портлаш мисолида ҳам кўриниш берди. Шу ўринда дарҳол изоҳ бериб ўтишимиз жоизки, биз ўша кунлар ўзининг қариндош ва яқинларини йўқотган Буюк Британия фуқароларининг қайғуларига ҳамдардмиз. Зеро, ўз ватанимизда деярли ҳар куни бундай портлашларга дуч келадиган биз, исроилликлар учун рўй берган бу фожиаларнинг моҳияти бошқалардан кўра равшанроқ кўринади.

БУЮК БРИТАНИЯ УЧУН СЎРОВ КУНИ

Бироқ, агар муаммога холис қарайдиган бўлсак, содир этилган портлашлар ҳечам тасодиф эмас, балки мантиқийдир. Зотан, Буюк Британия ҳукумати бутун дунёдаги ислом ақидапарастлари қиёфасидаги илонга бағридан жой бердики, натижада улар ўз ғояларини очиқчасига тарғиб қилиш, бошқа мамлакатлардаги экстремистларга ёрдам берадиган жамият ва жамғармаларни ташкил этиш имкониятига эга бўлишди. Мисол учун, Англияда ошкора фаолият юритадиган, келиб чиқиши иорданиялик ва сурияликлардан таркиб топган «Ҳизбут-Таҳрир» диний-экстремистик ташкилоти деярли Лондоннинг Гайд-парк минбаридан туриб, мусулмонларни бутун планетада, ғарб мамлакатларини ҳам қўшган ҳолда, халифат қуришга даъват этиб келди. Дарвоқе, бу ташкилот жаҳоннинг кўплаб мамлакатлари, шу жумладан, ислом давлатларида ҳам таъқиқланган. Гарчи 6 август куни Тони Блэр бу ташкилотни ёпишни эълон қилган бўлса-да, ҳали-ҳамон мазкур муаммо ўз якуний ечимини топгани йўқ.

Айтганча, «Ҳизбут-Таҳрир» ўтган асрнинг ўрталарида шўроларнинг Яқин Шарқдаги таъсирига қарши британ разведкаси томонидан ташкил этилганди. Унинг етакчиларидан бири Абу Талх номи билан танилган Муҳаммад Наим Хон Лондонда «Ал-Қоида» аъзоларининг алоқа қилиб туришлари учун махфий кодлар тайёрлаб, узоқ вақт фаол иш олиб борди. У яқинда Покистонда бошқа бир террорчи Халфон Тайлоний билан бирга қамоққа олинди. 1998 йили Шарқий Африкадаги Қўшма Штатлар элчихонасига уюштирилган террорчилик хуружининг иштирокчиси сифатида АҚШ Тайлонийни ушлаб берганга 5 миллион доллар мукофот беришни эълон қилган. Ўша террорчилик хуружи оқибатида 224 киши қурбон бўлган эди.

Юқорида айтилган мулоҳазаларга қўшимча сифатида Абу Талхнинг Лондонда 1994 йили ўтган «Ҳизбут-Таҳрир» аъзолари анжуманидаги нутқининг мазмунини келтириб ўтиш мумкин. Бу нутқнинг моҳияти мусулмон мамлакатлари, шунингдек, европа давлатларидаги дунёвий режимларни қулатиш орқали жаҳонда ислом халифатини барпо этиш зарурлигига қаратилган. Аслида бу, албатта, енгил-елпи гап, бироқ расмий Лондоннинг шундан кейин ҳам сукут сақлагани эътиборга олинса, ўз-ўзидан шундай хулоса келиб чиқади: ўшанда Буюк Британия учун мусулмон Шарқида Бирлашган Қироллик манфаатларини юритадиган ўз назоратидаги ислом радикализмининг кучли тизимига эга бўлиш фойдали эди. Бундан ташқари, аввалги ҳукумат ислом ақидапарастларига бошпана бериб, ўз мамлакатини террорчилик хуружларидан асрашни мўлжаллаганди. Бу ўринда 1994 йили биринчи чечен уруши авж олганини эслаш жоиз. Ўшанда Англия чечен айирмачиларини ҳар томонлама қўллаб-қувватлади. Қолаверса, ҳанузгача қўллаб келади.

Бугунги кунга келиб расмий Лондон ноқулай вазиятга тушиб қолди. Чунки бир ой муқаддам Британия Фарғона водийсидаги ўзбек шаҳри Андижонда «Ҳизбут-Таҳрир»нинг «Акромия» тармоғининг террорчиларига қарши куч қўлланилганини кескин танқид остига олган эди. Гарчи Скотленд Ярд ҳозирча Лондондаги портлашларни амалга оширганлар қаторида «Ҳизбут-Таҳрир» аъзолари борлигини айтмаётган бўлса-да, Британия бош вазирининг мамлакатда «Ҳизбут-Таҳрир» ва унинг ўринбосари «Ал-Муҳожурун»нинг фаолияти тўхтатилиши мумкинлиги ҳақидаги яқинда қилган чиқиши тасодиф эмаслиги аниқ. Афтидан, ўз мамлакатидаги террорчиларни жазолаб, сиёсатда «икки хил стандартлар»дан қочиб туриб, бош вазирлик ўрнини сақлаб қолиш Блэрга қийин кечадиган кўринади. Зотан, ташкилотнинг Лондондаги Британ бўлими вакили Имрон Воҳид аллақачон Тони Блэрни мусулмонларга тазйиқ ўтказаётганликда айблашга улгурди. «Таҳрир»чилар Блэрнинг мусулмонларни «мўътадил» ва «экстремистлар»га ажратишига қарши «чуқур норозилик»ларини билдиришиб, ундан тазйиқларни тўхтатишни талаб қилишди.

Таъкидлаш жоизки, Исроил Буюк Британиянинг бу масалада олиб борган сиёсатига доимо қарши эди, бизнинг махсус хизматларимиз Лондонни бундай сиёсат оқибатларидан бир неча бор огоҳлантирганди. Бироқ Блэр соғлом фикрларга эътибор қаратмадики, оқибатда бу унинг сайловчиларига қимматга тушди.

Биз бошланган ишни тўхтатишга чақираётганимиз йўқ. Аксинча, ислом фундаментализмининг кўпбошли аждарҳосини унинг ўз уясида янчган маъқул. Бироқ бир қўл билан қулочкашлаб Бен Ладен ва унинг шериклари юзига уриш, иккинчи қўл билан эса уларни тинчлантириб бошини силашдан иборат терроризм билан курашдан ҳеч қандай самара бўлмайди.

Афтидан, шу зайл Лондон ва Вашингтон бутун дунёда исломий жиҳод ёнғини бошланиб кетишига умид қилмоқда. Кейин эса кучсизланган мамлакатларга «тинчликпарвар» ва «халоскор» сифатида келиб, доимий равишда ўз гегемонлигини ўрнатмоқчи. Бироқ бундай режаларнинг халқаро ҳамжамият учун аллақачон сирлиги қолмаган. Бу режалардан исломчилар ҳам хабардор. Улар ҳечам калтафаҳм эмас ва вазиятни ўз фойдаларига ўзгартириб юборишга қобил. Бундай вазиятда бизни нималар кутишини эса ҳеч ким билмайди. Бироқ Лондонда рўй берган террорчилик хуружлари мисолидан келиб чиқиб тахмин қилинса, нималар кутаётганини билиш мушкул эмас.

Марк РОЗЕНБЕРГ

Манба: Центр Азия

«ИНСОН ВА ҚОНУН»ГА... МАКТУБ ЙЎЛЛАЙДИЛАР...

ТАКЛИФИМ БОР...

Маълумки, Оила кодексининг 203-моддасига асосан фуқаролик ҳолати далолатномалари фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш бўлимларида қайд этилади. Шунингдек, шаҳарча, қишлоқ ва овулларда туғилиш, ўлим, никоҳни қайд этиш, никоҳдан ажралиш, оталикни белгилаш фуқаролар йиғини раислари (оқсоқоллари) томонидан ҳам қайд этилиши кўрсатиб ўтилган.

Адлия вазирлиги Ҳайъатининг 1998 йил 19 августдаги 52-сонли қарори билан тасдиқланган «Фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш (ФҲДЁ) идоралари ҳақида»ги Низомнинг 6-бандида ФҲДЁ идораси мудири лавозимига Ўзбекистон Республикаси фуқароси бўлган, юридик маълумотли ва қоида тариқасида камида 2 йил ФҲДЁ идораларида ишлаган шахслар тайинланиши қайд этилган.

Бундан ташқари, далолатнома ёзувлари давлат аҳамиятига молик ҳужжат ҳисобланиб, улар асосида бериладиган гербли гувоҳномалар қатъий ҳисобда туради. Аммо қишлоқ фуқаролар йиғини раисларининг барчаси юридик маълумотга эга бўлмагани учун далолатномаларни қонун талаби даражасида қайд этишда айрим хато ва камчиликларга йўл қўйилмоқда.

Шундан келиб чиқиб, қуйидаги таклифни билдирмоқчиман: вилоят адлия бошқармалари ҳузурида қишлоқ фуқаролар йиғини раисларининг ойлик тажриба ўрганиши йўлга қўйилса. Бундан ташқари, қишлоқ фуқаролар йиғини раислари ҳам ФҲДЁ бўлимлари мудиралари, нозирлари сингари Республика юристлар малакасини ошириш институтида ўқитилса, мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Гулиҳаё РАСУЛОВА
Гулистон шаҳри

“ЎЗ ОПАМ УЙДАН ҲАЙДАДИ...”

Ассалому алайкум, ҳурматли таҳририят ходимлар!

Тўғриси, бу гапларни ёзиш мен учун ҳам оғир, ҳам уят. Бироқ буни ёзмасликнинг ҳам иложини тополмадим. Эҳтимол, бу воқеалар кимгадир сабоқ бўлади, деган ниятда қўлимга қалам олдим.

Биз оилада икки ўғил, тўрт қизмиз. Онамиз 1991 йилда вафот этган. Отамиз 88 ёшда. Биринчи гуруҳ ногирони. Опам Жумагул Ҳожиеванинг эри бевақт оламдан ўтгач, икки нафар фарзанди билан отамнинг қарамоғида яшаб келаётган эди. Опам отамнинг саводсизлигидан фойдаланиб, менга тегишли бўлган уй-жойни яширинча ўз номига ўтказиб олибди. Шундан сўнг опам юзинг-кўзинг демай беш нафар вояга етмаган фарзандларим билан кўчага ҳайдаб чиқарди. Қонунан отам ва менга тегишли бўлган уй-жойни бузиб, сотиб юборди. Пулига бошқа жойдан ўзига уй сотиб олди. Кейин ҳовли-жойини ҳам қишлоқ фуқаролар йиғини раиси Муқимов Абдурашид билан келишиб, унинг акаси Муқимов Абдухалилга сотди. Энди мени ўзим экиб ўстирган лалми боғзорни ҳам отам билан келишиб, ҳокимиятдан ўзларининг номларига қарор чиқариб, сотиш пайида юрибдилар.

Тўғриси, мен қишлоқ фуқаролар йиғинининг раисига нисбатан ҳурматим баланд эди. Афсуски, адашган эканман. Чунки туғишган опам ва Абдурашид Муқимовлар тил бириктириб, мени кўчада қолдиришди.

Сизлардан илтимос, менга ушбу масалани қонуний ҳал қилишимда кўмак берсангизлар...

Худойберди ҲОЖИЕВ,
Қашқадарё вилояти, Деҳқонобод тумани,
М. Абдуллаев кўчаси,44-уй.

МИННАТДОРЧИЛИК БИЛДИРАДИЛАР...

“ҲАҚИМНИ УНДИРИБ БЕРИШДИ...”

Ҳурматли таҳририят ходимлари!

Мен сизларга Жиззах вилояти Ғаллаорол туманидан шикоят ёзиб, туман халқ таълими бўлими томонидан малака ошириш курсларига борганлигим учун қонуний сарф-харажатларимни ундириб беришларингизни сўраган эдим. Менинг мактубимни эътиборсиз қолдирмаганликларингиз учун ўз ташаккуримни билдираман.

Бевосита таҳририят ва туман прокуратурасининг ёрдами билан мен 1996 ва 2000 йилларда малака ошириш курсларида ўқиган пайтимда сарфлаган йўл ва сафар харажатларимни туман халқ таълими бўлимидан ундириб олдим.

Сизларга машаққатли ва фахрли ишларингизда омад тилайман.

Н. АВАЗОВ,
Жиззах вилояти,
Ғаллаорол тумани

ЖАВОБ БЕРАДИЛАР...

“ИШДАН БЎШАТИЛДИ...”

“Инсон ва қонун” ҳуқуқий газетаси таҳририятига.

Сизнинг 2005 йил 18 май кунидаги 175-17.05 сонли хатингизга асосан, Наманган вилоят прокуратураси томонидан Янгиқўрғон тумани Нанай қишлоқ фуқаролар йиғини ҳудудида яшовчи фуқаро Р. Соттиевнинг шикоят-аризаси ўрганиб чиқилди.

Ўрганиш жараёнида вилоят “Олтин водий” радиосининг “02 хабар қилади” эшиттириши орқали фуқаро Р. Соттиевнинг ўғирлик содир этганлиги ҳақида нотўғри хабар тарқатганлиги аниқланди. Аслида эса Р. Соттиев ҳеч қачон ўғирлик содир этмаган ва айбланмаган. Шунинг учун ҳам вилоят радиосига нотўғри маълумот берган Янгиқўрғон туман ИИБ навбатчилик қисми катта тезкор вакили капитан Ш. Умурзоқовга нисбатан жиноят иши очилиб, у ички ишлар идорасидан ишдан бўшатилди.

А. ҚАҲҲОРОВ,
Наманган вилоят прокурори ўринбосари, адлия маслаҳатчиси

“НОГИРОНЛИК НАФАҚАСИ ТАЙИНЛАНДИ...”

Сурхондарё вилояти, Ангор тумани, М. Азизов жамоа хўжалигининг 6-бўлимида яшовчи фуқаро Яраш Эрдоновнинг таҳририятга йўллаган шикоят хати вилоят Соғлиқни сақлаш бошқармаси ва Ангор тумани Марказий шифохонаси мутахассислари томонидан ўрганиб чиқилди.

Ўрганиш жараёнида фуқаронинг даъволари қисман ўз тасдиғини топди. Дарҳақиқат, Я.Эрдонов сурункали қайталаниб турувчи тарқоқ экзема касаллиги билан хасталанган. Шунинг учун ҳам унга ногиронлик нафақаси берилиши керак.

Я.Эрдонов вилоят ТМЭКда қайта текширувдан ўтказилиб, унга 3-гуруҳ ногиронлик нафақаси тайинланди. Шунингдек, Я.Эрдоновга соғлигини тиклаш учун С.Салимов номидаги “Жайронхона” физиотерапевтик шифохонасига бепул йўлланма берилди.

Н. АБДУЛЛАЕВ,
Сурхондарё вилоят Соғлиқни сақлаш бошқармаси бошлиғи

Бугун янги ташкил этилган ва этилаётган ҳар бир деҳқон-фермер хўжаликлари ўзини оқлаб, уларнинг аграр соҳа тараққиётидаги улуши тобора ортиб боряпти.

Ана шундай хўжаликлардан бири — Ўзбекистон туманидаги “Фозилжон ота” фермер хўжалигидир. Бугун кўп қатори мазкур хўжаликда ҳам ҳаёт қайнамоқда. Кимдир ғўзани бегона ўтлардан тозаласа, кимдир ғўза қатор ораларига ишлов беряпти. Сувчилар пайкалда сув тараяпти. Хуллас, ҳамма ўз иши билан банд. Ғалладан бўшаган ерлар ҳам аллақачон шудгорлаб қўйилган.

МЕҲНАТ УЛУҒЛАЁТГАН ОДАМЛАР

“Фозилжон ота” фермер хўжалиги 2001 йил 24 августда ташкил этилиб, унга 74,2 гектар ер ажратиб берилган эди. Шундан 64,8 гектари экин майдонларидир. Илк қишлоқ хўжалик йилида фермер 28,9 гектарга буғдой, 35,9 гектарга пахта, 1 гектар ер майдонига эса картошка экди. Ўшанда ғалладан 47 центнер ўрнига 48,8 центнер, пахтадан 27,1 центнердан, картошкадан 16 тонна ҳосил олинди. Умумий ҳисобда йил 16.763.000 сўмлик даромад ёки 6.703.000 сўм соф фойда билан якунланди. Келгуси 2003 йилда эса бу кўрсаткич 25.007.000 сўмни ташкил этди.

Ўтган йили хўжалик аъзолари 30,7 гектар майдонда буғдой ва 34,1 гектар майдонда эса пахта етиштиришди. Шу билан бирга 10 қути ипак қурти ҳам парваришланди. Астойдил қилинган меҳнат туфайли ҳосилдорлик кутилганидан ҳам зиёда бўлди. Пахтадан 27 центнер ўрнига 30,5 центнер, ғалладан эса 48,8 центнер ўрнига 50 центнер хирмон кўтарилди. Ҳар қути ипак қуртидан 71,5 килограммдан саноат хомашёси етиштирилди. Хўжаликнинг йиллик даромади 35.858.500 сўмга етди. Бу ўринда олинган умумий даромаднинг 15 миллион 526 минг сўми хўжаликнинг соф фойдаси эканлигини таъкидлаб ўтиш жоиз.

— Ана шу даромадимиздан дарҳол “ОРИД-12” русумли 2 та кимёвий дорилаш трактори ва лизинг шартномаси асосида “ТТЗ-80-10”, “ТТЗ-80-11” русумли культиватор ҳамда транспорт тракторларини сотиб олдик. Ахир, деҳқон учун техника оёқ-қўлдек гап, — дейди фермер хўжалиги раҳбари Усмонжон Пўлатов.

Усмонжон аканинг айтишича, хўжаликнинг бугунги муваффақиятлари шароитга мос экин нави танлангани, ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш борасидаги саъй-ҳаракатлар, энг асосийси, хўжалик меҳнаткашлари моддий манфаатдорлигининг ошгани туфайлидир. Хўжаликда ҳар йили 2 километр узунликдаги зовурлар, 3 километрлик ички ариқлар тозаланиб, ўайта қазилади. Ҳар гектар ер ҳисобига эса 11 тоннадан маҳаллий ўғит жамғарилади. Жорий йилда ҳам бу юмушлар қиш ойларида уддалаб қўйилган эди. Ҳозир фермер сув таъминотини яхшилаш мақсадида катта қудуқ (дренаж) ковлатяпти. Ушбу қудуқ ишга тушса, 20 гектар майдонни бемалол суғориш имконияти пайдо бўлади.

Бугун хўжалик далаларида 32 нафар деҳқон меҳнат қиляпти. Уларнинг ҳар бири ўз меҳнатидан мамнун. Чунки бошқа хўжаликларга нисбатан бу хўжаликда моддий манфаатдорлик кўрсаткичлари юқори. Шу боис ҳам деҳқонлар ҳамиша ғайрат-шижоат билан меҳнат қилишади.

Жорий йилда фермер 31 гектар майдонда ғалла етиштириб, 6 қути ипак қурти парваришлади. “Плавчанка” навли серҳосил буғдой 52 центнердан ҳосил берди. Ҳосилнинг 91,4 тоннаси давлатга сотилган бўлса, 30 тоннаси натура ҳолда, яна маълум бир қисми кам таъминланган, ўзгалар ёрдамига муҳтож оилаларга тарқатилди. Фермернинг ўзига ҳам салмоқлигина дон қолди. Ипак қуртидан 440 килограмм пилла хомашёси етиштирилди. Шунингдек, яқин кунларда “Наманган — 77” нави экилган 33,8 гектар пахта майдони теримга тайёр бўлади.

— Бу йил даромадимизни 41 миллион сўмга етказишни мўлжаллаяпмиз. Унинг ҳисобидан дала шийпонимизни таъмирламоқчимиз. Бундан ташқари, Қашқар қишлоғидаги янги маҳаллани асфальтлаштириб бериш ниятимиз ҳам бор, — дейди фермер.

Чиндан ҳам, фермер хайр-саховатни ўзининг кундалик шиорига айлантирган юртдошларимиздан бири. Буни ҳар йилги даромадининг 1,3 — 1,5 миллион сўмини ижтимоий ҳимояга сарфланаётганидан ҳам билиш мумкин.

E`tirof

— Фермер хўжалигининг афзалликлари нимада? — дея сўрайман фермердан.

— Аввало, деҳқонда ерга эгалик ҳисси ортиб, ишга янгича ёндашилади, — дейди У.Пўлатов. — Яъни ерга “меники” деган нуқтаи назар билан меҳр қўйилади. Натижада манфаатдорлик ортади. Худога шукр, фермерликни танлаб кам бўлганимиз йўқ. Ўтган йили ўғилларим Соҳибжон, Зафаржон ва қизим Мавжудахонларнинг никоҳ тўйларини ўтказдик. Енгил машина олдик. Хуллас, нимаики рўшнолик кўраётган бўлсак, ҳаммаси пешона теримиз, меҳнатимиз эвазига бўлаяпти...

Дарҳақиқат, юртимизда Усмонжон Пўлатов каби ишбилармон фермерларнинг сони кундан-кунга кўпайиб бораяпти. Улар ҳалол меҳнатлари, пешона тери эвазига эл-юрт фаровонлиги, дастурхон тўкинлиги учун ўз ҳиссаларини қўшмоқдалар. Уларнинг сидқидилдан қилаётган меҳнатлари туфайли эл, шунингдек, эл қатори ўзлари ҳам бойимоқдалар. Сўзимиз сўнггида деҳқонларимизнинг хирмонларига барак тилар эканмиз, ота-боболаримизнинг эзгу бир гаплари ёдимизга тушди: **меҳнатни улуғлаганни, меҳнат ҳам улуғлайди...**

Хуршид СУЛТОНОВ,
«Инсон ва қонун» мухбири

Бугун давр талабидан келиб чиқиб, фаолият олиб бормаган тадбиркорлик субъекти, корхона ва идоралар охир-оқибат мушкул аҳволга тушиб қолиши мумкин. Зотан, ҳуқуқий саводхонлик, амалдаги қонун-қоидаларни билмаслик корхона фаолиятини орқага тортиб, уни қолоқлик ботқоғига тортиши тайин.

Dakki

ШАРТНОМА ЖЎН ҲУЖЖАТ ЭМАС

Қўли гул қурувчиларнинг мардона меҳнати туфайли Тошкент метрополитени кундан-кунга кенгайиб, сайқалланиб бораётир. Ер ости кошонасининг бири-биридан гўзал бекатлари замонавий архитектура обидалари сифатида тан олинган. Албатта, бу бунёдкорлик ишида Н.Юсупов раҳбарлик қилаётган “Тошметроқурилиши” трести автокорхонаси жамоасининг ҳам муносиб ҳиссаси бор. Аммо корхонанинг ишлари кейинги вақтларда бироз юришмай қолди.

“Тошметроқурилиш” трестига қарашли автокорхона билан шу трестнинг 2-туннел отряди ўрасида 2003 йил 2 январда тузилган 10-сонли шартномага кўра, 200.000.000 сўмлик иш бажарилиши лозим эди. Мижоз ҳисобланмиш 2-туннел отряди раҳбарияти мажбуриятларини бажармаган бўлса-да, автокорхона бир томонлама ишни давом эттирган. Натижада 60 миллион сўмлик юк ташиш ишлари белгиланган асосида амалга оширилган.

Таъкидлаш керакки, айрим корхона ва ташкилотлар шартномани тузишга тузишади-ю, кейинчалик бу ҳужжатни тамом ёдидан чиқариб қўйишади. Ана шу бепарволикларнинг оқибатида бир кун келиб идорама-идора қатнаб, ҳақларини ундиролмай овора бўлиб юришади. “Тошметроқурилиш” трестига қарашли автокорхона билан 2-туннел отряди ўртасида шартноманинг 3.1-бандида ҳам ҳар ойда иш ҳажми белгилангандан сўнг буюртмачи 15 фоиз маблағни олдиндан ўтказиб бериши кўзда тутилганди. Мана шу мажбуриятнинг бажарилишини талаб қилиш ўрнига корхона раҳбарияти шерикларининг ёлғон ваъдаларига ишониб, ўз зиммаларидаги вазифани адо этишни давом эттирган. Натижада автокорхонанинг молиявий аҳволи ниҳоятда оғирлашиб, ишчи-ходимларга ҳақ тўлашда узилишлар келиб чиққан.

“Кўр ҳассасини бир марта йўқотади”, деган нақл бор. Бироқ автокорхона мисолида бу нақлнинг аксини кўрамиз. Ҳайрон қоладиган жойи шундаки, 2004 йил 5 январда бу корхона яна ўша 2-ТО билан 6-сонли шартнома тузиб, 200.000.000 сўм автотранспорт хизматларини бажаришга келишади. Қизиқ томони шундаки, шартнома матни бир йил олдин қандай бўлса, шундайлигича қолдирилган. Ҳеч бўлмаганда, мижознинг ҳисоб-китоб борасидаги мажбуриятларига янги бандлар киритиб, мустаҳкамлаш зарур эди. Бироқ амалда бундай қилинмади. Бунинг оқибатида автокорхонанинг молиявий аҳволи янада оғирлашди. 2005 йил 28 февралдаги солиштирма далолатномага мувофиқ, 2-туннел отрядининг автокорхонадан 71.909.902 сўм дебиторлик қарзи борлиги ўз тасдиғини топган.

Ушбу муаммо Тошкент шаҳар адлия бошқармаси томонидан ўрганилганда яна бошқа камчиликлар ҳам мавжудлиги аниқланди. Маълум бўлишича, “Тошметроқурилиши” автокорхонаси билан шу трестга қарашли 2-қурилиш-монтаж бошқармаси ўртасида 2002 йилги 40-сонли, 2003 йилги 8-сонли шартномалар ижроси ҳам ўлда-жўлда қолиб кетган экан. Бундан ташқари автокорхона билан шу трестнинг механизациялаш бошқармаси ўртасида тузилган 2002 йилги 7-сонли, 2003 йилги 11-сонли шартномалар ҳам кредиторнинг эътиборсизлиги туфайли бажарилмаган. Бу ҳолат 2005 йил 31 мартдаги ўзаро солиштирма далолатномада ҳам ўз ифодасини топган.

Юқоридагиларни инобатга олиб Тошкент шаҳар адлия бошқармаси автокорхона манфаатларини кўзлаб, ҳар учала дебитор қарздорлик бўйича Тошкент шаҳар хўжалик судига даъво аризалари киритди. Тошкент шаҳар хўжалик судининг 2005 йил 15 июндаги суд мажлисида ушбу даъво аризаларини кўриб чиқилиб, “Тошметроқурилиш” трестидан автокорхона фойдасига жами 332.979.191 сўм ундириладиган бўлди. Ҳозирги кунда тўловлар амалга оширилмоқда.

Эртами-кечми қарз, албатта, ундирилади. Амалдаги қонун-қоидалар буни кафолатлайди. Аммо қарзнинг ундирилишини йиллаб кутишга ҳожат бормикан? Айрим раҳбарларни ҳуқуқий ҳужжат бўлмиш шартнома шартларидан келиб чиқиб, ҳаққини талаб қилмай, корхонани иқтисодий инқирозга тушириб қўйишини қандай тушуниш мумкин? Ишчи ходимларга ойлик маошларини беришдаги узилишларга ким жавоб беради? Буни сунъий тўсиқ деб атамай, яна нима дейиш мумкин?

Тўғри, шартномани бажармаган, тўловларни ўз вақтида амалга оширмаган корхона айбдор ва уни ҳеч ким оқламайди. У қонун олдида жавоб беради. Лекин бугунги раҳбар барча ҳуқуқий шарт-шароит мавжуд бўлгани ҳолда “Олма пиш - оғзимга туш” қабилида хотиржамликка берилмаслиги лозим.

Зафар ОЛИМОВ,
Тошкент шаҳар Адлия бошқармаси бўлими бошлиғи

Buqunning gapi

Баъзан ўйлаб туриб, кишининг ишонгиси келмайди. Аммо барча ҳақиқат шундан иборатки, халқимиз куни кеча бошидан кечирган шўро тузуми даврида тадбиркорлик чайқовчилик сифатида баҳоланиб, қонунда бунинг учун бир қатор жазо чоралари белгилаб қўйилган эди.

МАНФААТДОРЛИК ОМИЛИ

Халқимизнинг яратувчанлик ва бунёкорлик салоҳиятини бўғиш, истеъдодли фарзандларини қатағон қилишга қаратилган бундай сиёсат ҳаётимизда аянчи из қолдиргани бор гап.

Истиқлол сиёсати шунинг учун ҳам ҳаётбахш ва қудратлики, у мустабид тузум давридаги адолатсизлик ва бошбошдоқликларга чек қўйибгина қолмай халқимизнинг яратувчанлик салоҳиятига ҳаёт бағишлади, бўғиб ташланган булоқларнинг кўзини қайта очди. Халқимизга одамдек яшаш, эркин меҳнат қилиш, ўз меҳнатидан тўлиқ манфаатдор бўлиш имконини берди.

Энг асосийси, бугун мамлакатимизда тадбиркорлик алоҳида қадр топиб, унга фаровон ҳаётимиз манбаи, деган қараш пайдо бўлди.

Шунингдек, тадбиркорларга кўрсатилаётган беқиёс эътибор, уларнинг фаолият юритиши учун мустаҳкам қонунчилик базасини яратилиши бу соҳанинг ривожи учун катта имкониятлар эшигини очди.

Шу йил июн ойида қабул қилинган Президентимизнинг бозор ислоҳотларини чуқурлаштириш ва иқтисодиётни янада эркинлаштиришга қаратилган Фармони ҳамда қарорин ҳам бу фикримизнинг яққол исботидир. Жумладан, давлатимиз раҳбарининг **“Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”**ги Фармони ҳуқуқий ҳимоянинг бозор муносабатларига мос янги механизмини йўлга қўяди. Фармонга кўра, тадбиркорларга нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари эндиликда фақат суд орқали қўлланилади.

Хўш, ҳуқуқий таъсир чоралари деганда, нима англашилади?

Соддагина қилиб айтганда, фаолиятни тугатиш, уни вақтинча тўхтатиб қўйиш, банклардаги ҳисоб варақлар бўйича операцияларни тўхтатиш, молиявий санкцияларни қўллаш, ҳуқуқбузарлик предметларини давлат даромадига ўтказиш, тадбиркорлик фаолиятининг айрим турлари билан шуғулланиш лицензияларини ўн иш кунидан кўпроқ муддатга тўхтатиб қўйиш ёки амал қилишни тугатиш ва бекор қилиш ҳуқуқий таъсир чораларига киради. Бу шубҳасиз, тадбиркорлар манфаатини самарали ҳимоя қилишини таъминлайди.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятини рағбатлантириш ҳамда мамлакат иқтисодиётида уларнинг ҳиссасини ошириш мақсадида Президентимизнинг **“Микрофирмалар ва кичик корхоналарни ривожлантиришни рағбатлантириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”**ги Фармони қабул қилинганидан хабардорсиз. Мазкур Фармон тадбиркорлик субъектларининг иш юритишида ижобий ўзгаришлар киритди.

Жумладан, солиқ инспекциясига молиявий ҳисоботлар топшириш муддати узайтирилди, яъни 1 июлдан бошлаб ҳисобот ҳар ойда эмас, балки ҳар уч ойда бир марта ҳисобот топширишлари белгилаб қўйилди.

Энг муҳими, Президентимизнинг янги Фармонлари ва қарори тадбиркорлик, ишбилармонлик муҳитини яхшилаб, янги имкониятлар эшигини очади. Шу билан бирга эркин тадбиркорлик фаолияти учун амалий кафолатларни таъминлайди. Юртбошимиз ибораси билан айтганда, мамлакатимиз келажагини белгилаб берадиган тадбиркорларга шундай ҳуқуқий замин, имтиёз ва кафолатлар тизимини яратиш керакки, улар ўзи, ўз оиласи, бутун мамлакат иқтисодиётининг равнақи йўлида эмин-эркин ва аниқ мақсад билан меҳнат қила олсинлар.

Мардон МАҲМУДОВ,
Бухоро вилояти

Давлатимиз раҳбарининг «Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармони хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини барқарорлаштириш йўлидаги яна бир муҳим қадам бўлди. Хусусан, молиявий санкцияларнинг суд томонидан қўлланилиши фақат қонунбузилишларнинг олдини олиб қолмасдан, айни пайтда ноқонуний таъсир чоралари қўлланилишига ҳам барҳам беради.

Mulohaza va tahlil

ТААЖЖУБ

молиявий таъсир чоралари нега бекор қилинди?

Сирдарё вилоят адлия бошқармаси жорий йилнинг ўтган ярим йили мобайнида, хўжалик юритувчи субъектлар ва хусусий тадбиркорлар манфаатини кўзлаб, судларга 413 та даъво аризаси киритди. Аризаларнинг 4 таси солиқ идоралари томонидан қўлланилган молиявий жарималарни ҳақиқий эмас, деб топиш ва бекор қилишга қаратилган. Суд бу даъво аризаларини қаноатлантириш, молиявий жарима қўллашни бекор қилиш тўғрисида қарор қабул қилди. Шунингдек, солиқ идоралари томонидан маъмурий жавобгарликка тортиш тўғрисида чиқарилган қарорлар ҳам бекор қилинди. Жарима суммаси, мазкур таъсир чоралари асоссиз қўлланилгани боис, суд қарори билан қонуний эгаларига қайтарилди.

Хўш, бундай ҳолатнинг туб сабаблари нимада? Келинг, айрим тафсилотларга мурожаат этайлик. Гулистон шаҳар Давлат солиқ инспекцияси ходимлари «Саида-Хадича» хусусий корхонасига қарашли чойхонада текшириш ўтказишган. Чойхонадаги касса аппарати билан ошхонадаги нақд савдо пулларини олган текширувчилар: «Бу ер иссиқ, далолатномани бу жойда туза олмаймиз», дея рўпарадаги фуқаро У.Обидовга тегишли дўконга киришади. Орадан уч-тўрт соат ўтгач, корхона раҳбари Х.Эшбековани чақиришиб: «Сиздан 595 сўм пул ортиқ чиқди», деб ўзлари тузишган далолатномани кўрсатишади.

Тадбиркор Х.Эшбекова бу кутилмаган гапга эътироз билдириб, ортиқча пул чиқиши мумкин эмаслигини айтади. Шунда солиқ идораси ходимлари Н.Расулов ва У.Турғунов: «Биз бу пулни «чой пули» деб расмийлаштирдик, сизга ҳеч қандай жабр бўлмайди, ҳужжатларга имзо қўйиб бераверинг», деган мазмунда гап қилишади. Орадан бир неча кун ўтиб, Гулистон шаҳар Давлат солиқ инспекциясининг «Саида-Хадича» хусусий корхонасига 544 минг сўм молиявий жарима қўллаш, эртаси куни эса хусусий корхона раҳбари Х.Эшбековани 27 минг 200 сўм миқдорида маъмурий жаримага тортиш тўғрисида қарори чиқади...

Вилоят адлия бошқармасининг бу иш юзасидан даъво аризаси шу йил 25 февралда вилоят хўжалик судида кўриб чиқилиб, Гулистон шаҳар Давлат солиқ инспекциясининг «Саида-Хадича» хусусий корхонасига энг кам иш ҳақининг 100 баробари миқдорида — 544 минг сўм молиявий жарима қўллаш ҳақидаги қарори ҳақиқий эмас, деб топилди. Бундан ташқари, корхона раҳбари Х.Эшбековага нисбатан қўлланилган маъмурий жарима вилоят адлия бошқармасининг тақдимномасига асосан жиноят ишлари бўйича Гулистон шаҳар суди томонидан бекор қилинди.

Гап шундаки, солиқ инспекцияси ходимларининг қисқа муддатли бу текшириши қонун талабларига зид — холислар жалб қилинмаган ҳолда ўтказилган. Текшириш далолатномасини тузиш ва ҳужжатларни расмийлаштириш жараёнида бевосита иштирок этмаган фуқаролар О.Мусаев ва А.Мавлонов текшириш тугагандан кейин ҳужжатларга имзо чекишган. Далолатнома бир тарафлама, яъни фақат солиқчилар томонидан тузилган, унда Х.Эшбекова иштирок этмаган. Ваҳоланки, текширилаётган субъектда ҳуқуқбузарлик аниқланган тақдирда тадбиркор, албатта, иштирок этиши лозим эди. Шунингдек, текширишга ваколатли идора ёки унинг бўлинмасининг текшириш ҳақидаги буйруқ нусхалари тадбиркор Х.Эшбековадан тилхат олиб топширилмаган.

Республика Олий Хўжалик суди Пленумининг **«Назорат қилувчи органлар фаолиятини тартибга солишга оид қонун ҳужжатларини амалиётда қўллашнинг айрим масалалари ҳақида»**ги 116-сонли қарорининг 7 бандида: **«Қонун ҳужжатларида белгиланган тартиб ва қоидаларнинг жиддий бузилишига йўл қўйилган тақдирда, жумладан, текшириш ўтказиш учун асос бўлган ҳужжатларни кўрсатмаслик, хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш бўйича махсус ваколатли орган ёки унинг тегишли ҳудудий бўлинмасининг мувофиқлаштириш режасидан кўчирмани, назорат қилувчи орган раҳбари томонидан тасдиқланган текшириш ўтказиш буйруғини ва режасини хўжалик юритувчи субъект раҳбари (якка тартибдаги тадбиркор)га уни олганлигини тасдиқловчи тилхат асосида топширмаслик назорат қилувчи органлар қабул қилган ҳужжатлар хўжалик юритувчи субъектларнинг ҳуқуқлари ва манфаатларини бузган деб баҳолашга ҳамда ушбу ҳужжатларни ҳақиқий эмас, деб топишга асос бўлиши»** белгиланган.

«Саида-Хадича» хусусий корхонасида Гулистон шаҳар Давлат солиқ инспекцияси ходимлари ўтказган айнан юқоридаги каби текшириш «Гулнора-Файз» хусусий корхонасида такрорланган. Бу гал солиқ инспекцияси ходими Н.Расулов У.Турғунов ўрнига ҳамкасби Н.Маҳсумов билан бирга текшириш ўтказган. Гулистонлик солиқчилар текширишни тадбиркорлик субъектининг ҳудудидан четда амалга оширишни одат қилган кўринади. Н.Расулов ва Н.Маҳсумов «Гулнора-Файз» хусусий корхонасига қарашли ошхонада, назорат тариқасида харид текшируви ўтказмасдан, «НКМ» кассасидаги нақд пулларни олиб, қўшни «Хажар Олимпия» фирмасининг ошхонасига йўл олишади. Хусусий корхона раҳбари Г.Исмоилова текширувчиларнинг ҳузурига борганда, ундан 200 сўмни олиб, «савдо пули» дея қайд этишади. Оқибатда «Гулнора-Файз» хусусий корхонасига 544 минг сўм молиявий жарима қўлланилди. Тадбиркор Г.Исмоилова эса 27 минг 200 сўм маъмурий жарима билан «сийланди». Орадан тўққиз ой ўтиб, шу йилнинг 26 апрелида вилоят хўжалик судининг ҳал қилув қарори билан бу молиявий ва маъмурий жарималар бекор қилинади.

Гулистонлик солиқчилар текширишнинг яна бир бошқа усулини ҳам ўйлаб топишди. Бу усулни, шартли равишда, «бир кўрган таниш...», деб аташ мумкин. Шаҳар солиқ инспекцияси бошлиғи ўринбосари А.Райимбердиев 2005 йил 16 мартда хусусий тадбиркор Машрабовга 653 минг сўм молиявий жарима қўллаш тўғрисидаги қарорга имзо чекди. Бу қарорга солиқ идораси ходимлари И.Ҳайитбоев ва У.Турғуновнинг 2005 йил 10 мартдаги қисқа муддатли текшируви асос бўлди.

Солиқчилар «харидор» О.Болбековни Ғ.Машрабовнинг дўконидан гул сотиб олишга жалб этишади. Фуқаролардан У.Қаршиев, О.Баратовни эса холис сифатида текширишга қатнаштиришган. «Харидор» О.Болбеков муқаддам солиқ инспекцияси ходими У.Турғунов билан бирга учта хусусий фирмани текширишда холис, яна битта фирмани текширишда эса «харидор» сифатида иштирок этган. Бу воқеа кўпчиликка «Бир кўрган таниш, икки кўрган билиш», нақлини эслатса, ажабмас. Қўштирноқ ичидаги бундай текширувлар сабаб ҳар гал тадбиркорнинг бошида таёқ сингани эса сир эмас... Хуллас, хусусий тадбиркор Ғ.Машрабовнинг дўконида ўтказилган текширишнинг холисона бўлмагани ҳам исботланди. Текширувчилар Адлия вазирлигида 1997 йил 21 апрелда 331-сон билан рўйхатга олинган **«Солиқ органлари томонидан савдо, хизмат кўрсатиш корхоналари фаолиятини текшириш ва давлат назоратини амалга ошириш тартиби»**га доир талабларини қўпол равишда бузишган.

Бу воқеаларни баён этишдан мақсад шуки, Президентининг **«Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»**ги Фармони эндиликда юқоридагидек асоссиз молиявий ва маъмурий жарималар қўлланишига чек қўйди. Демак, тадбиркорнинг қонуний ҳуқуқ ва манфаатлари ҳимояда.

Бобомурод ИСОҚУЛОВ,
ҳуқуқшунос
Абдуҳамид ХУДОЙБЕРДИЕВ,
«Инсон ва қонун» мухбири

ЖАМИЯТИМИЗ МАҚСАДИ: ИНСОНПАРВАРЛИК, БАҒРИКЕНГЛИК ВА АДОЛАТ

Иккинчи мақола

Мустақиллик йилларида мамлакатимизда суд-ҳуқуқ тизимини эркинлаштириш ва демократлаштириш борасида муҳим қадамлар қўйилди. Юртимизда бу соҳада юз кўрсатаётган ижобий ўзгаришлар Президентимиз Ислом Каримов ташаббуси билан босқичма-босқич амалга оширилаётган ислоҳотлар самарасидир. Давлатимиз раҳбари Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ва Сенати қўшма мажлисидаги маърузасида суд-ҳуқуқ тизимини либераллаштириш борасида ҳал этишимиз лозим бўлган яна бир муҳим масала — бу жазолаш тизимидан ўлим жазосини чиқариб ташлашдир, деб алоҳида таъкидлаган эди.

Президентимизнинг шу йил 1 августда эълон қилинган «Ўзбекистон Республикасида ўлим жазосини бекор қилиш тўғрисида»ги Фармони бунинг амалий ифодаси бўлиб, жамиятимиз ҳаётида улкан воқеа бўлди. Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазири ўринбосари Алишер ШАРАФУТДИНОВ билан суҳбатимиз айни шу хусусида кечди.

ЖАЗОНИНГ МУҚАРРАРЛИГИ

жиноятчиликнинг олдини олишда самарали таъсир кўрсатади

— Ўлим жазоси ўта мураккаб масала, — дейди А.Шарафутдинов. — Бу ҳақда сўз кетса, умр инсонга Яратган томонидан фақат бир марта берилиши ва уни қандай сабаб бўлишидан қатъи назар, тортиб олишга ҳеч кимнинг маънавий ҳаққи йўқлиги англашилади. Президентимиз ҳам ҳар гал бу жазо ҳақида муносабат билдирганида, айни шу жиҳатларга кўпроқ эътибор қаратганди. Инсонга, унинг Парвардигор ато этган ҳаётига ҳамиша буюк неъмат сифатида қараш маънавий қадриятларимиздан эканини таъкидлагани фикримизнинг далилидир. Зеро, миллий қонунчилигимизда инсон, унинг ҳаёти, эркинлиги, шаъни, қадр-қиммати ва бошқа дахлсиз ҳуқуқлари олий қадрият сифатида белгиланган. Яшаш ҳуқуқи ҳар кимнинг узвий ҳуқуқидир. Юртбошимиз таъбири билан айтганда, **бугун бизнинг ҳуқуқий доктринамиз мутлақо янгича, демократик тамойилларга асосланган. У, аввало, Ўзбекистон Конституцияси талабларига кўра инсон ҳуқуқларининг устуворлигини таъминлайди.**

Шу боис ҳам, юртимизда амалга оширилаётган кенг кўламли ислоҳотлар инсон манфаати йўлида амалга оширилаётир. Ҳатто нисбатан мураккаб бўлган жиноий жазо тизимининг ҳам айнан шу омилга хизмат қилиши таъминланаётгани диққатга сазовордир.

Ахир, яқин ўтмишда, яъни шўро даври қонунчилигида ҳимоя қилинадиган асосий субъект — давлат субъекти ҳисобланган. Одамларга зарар етказиш, қотиллик бир четда қолиб, давлатга зарар етказиш ўта оғир жиноят сифатида қаралган. Бундай жиноятни содир этган шахслар ўта шафқатсизлик билан жазоланган.

Мустақиллик шарофати ила жиноий жазоларнинг либераллаштирилиши, жазолашнинг репрессив, озодликдан маҳрум қилиш ҳолларини қисқартириш ҳисобига қонунчиликнинг адолат ва инсонийлик каби тамойилларининг кучайиши ва амалда қўлланилишини таъминлашга эришилаётгани мамлакатимизда инсон ҳуқуқларининг олий қадрият даражасига кўтарилганидан далолатдир.

Истиқлолгача бўлган даврда жиноят қонунчилигимизда ўлим жазоси билан боғлиқ 30 дан ортиқ моддалар бўлгани, босқичма-босқич амалга оширилаётган ислоҳотлар туфайли бугунги кунда унинг сони иккитагача камайтирилгани ва уни бутунлай бекор қилиш масаласининг ҳал этилиши замирида ҳам айнан шундай мақсад мужассам. Зеро, жиноятчиликнинг олдини олиш, унга қарши курашиш самарадорлиги жазонинг оғирлиги ва шафқатсизлигига эмас, балки, биринчи навбатда, қонунни бузган шахснинг жазо муқаррарлигини нечоғли англашига боғлиқ.

— Жиноий жазоларнинг либераллаштириши хусусида тўхталдингиз. Бунинг самараси ҳақида аниқ далиллар асосида сўзлаб берсангиз.

— Айни соҳада туб ўзгаришлар амалга оширилишига замин яратган, 2001 йилда қабул қилинган **«Жиноий жазоларнинг либераллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг Жиноят, Жиноят-процессуал кодекслари ҳамда Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексига ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш ҳақида»**ги қонун шу йили октябрь ойида кучга кирганидан сўнг қарийб олти ой ичида 40 мингдан зиёд маҳкум озод этилиб, қамоқхоналардан чиқариб юборилди. Бу ҳолни ҳар ким ҳар-хил баҳолади. Айрим «пессимист»лар ўшанда жиноятчиликнинг жилови қўлдан чиқарилди, энди ҳаммаёқни жиноятчи босади, деб айҳаннос солди. Амалиёт, ҳаёт эса бунинг мутлақо аксини тасдиқлади.

Айниқса, ҳозирги пайтда ўтказилаётган таҳлиллар жиноий жазоларнинг либераллаштирилиши сиёсатининг оқилона ва узоқни кўзлаб амалга оширилаётганидан дарак беряпти. Жиноятга оид сиёсатда, ҳуқуқни қўллаш амалиётидаги туб ўзгаришлар мамлакатда ижтимоий-сиёсий, криминоген вазиятга ижобий таъсир кўрсата бошлади.

Бу борада қабул қилинган қонунлар ва бошқа бир қанча қонун ҳужжатларига мувофиқ жиноятларнинг таснифланиши ўзгартирилгани, ўта оғир жиноятлар жумласига киритилган жиноятлар рўйхати камайтирилгани, содир этилган жиноятлар учун озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган муқобил жазо турлари, ярашув институти жорий этилгани, жиноий жазолар тизимини либераллаштиришга қаратилган бошқа бир қанча дастурий чора-тадбирлар қабул қилингани бунга йўл очаяпти.

Муҳими, фуқароларимизнинг бунинг моҳиятини англаб етаётганида. Билиб-билмай жиноятга қўл ураётганларнинг ўз айбига иқрор бўлиб, бунинг оқибатида юзага келган нохуш ҳолатларни бартараф этишга, айниқса, етказилган зарарни қоплашга ҳаракат қилаётганининг ўзи уларнинг жазони муқаррарлигини англаб етаётганидан дарак беради.

Илгарилари жиноятчиларнинг аксарияти жазодан қутулиш учун ёлғон кўрсатма бериб терговни чалғитишга уриниши ёки бекиниб ортиқча муаммолар туғдириши оқибатида жиноятнинг очилиши қийинлашган ҳолатлар кўп эди. Эндиликда жиноятчининг ўзи терговчига яқиндан ёрдам беряпти. Натижада ҳозирги пайтда жиноят ишларининг 60 фоизидан ортиғи бир ой давомида якунига етказиляпти. Қисқа муддатда ҳал этилаётган ишлар сони уч баравар ошди. Аввал бир ойда умумий ишнинг бор-йўғи 17-18 фоизи тугалланар, қолганлари ойлаб чўзилар, бу терговчилар учун ҳам, иши терговда бўлганлар ҳам учун осон эмасди.

Ярашув билан тугаётган ишлар самараси ҳам бугун яққол намоён бўляпти. Бу жараёнда судланганлик ҳолати камайибгина қолмай, одамлар ўртасида меҳр-оқибат риштаалари мустаҳкамланаётгани қонунчилигимизда бу тоифадаги янгилик ва имтиёзларни янада кенгайтириш зарурлигини тақозо этаётир.

Оғир жазо, айниқса, фуқароларни жамиятдан ажратиш билан боғлиқ бўлган жазоларнинг жиноятчиликнинг олдини олишдаги аҳамиятини ошириб кўрсатиш ўринсиз эканлигини ҳаётнинг ўзи исботламоқда. Миллий анъаналаримиз руҳида тарбияланган кўпгина фуқароларимизга содир этган жинояти учун сўроқ ёки тергов ишлари бошланишининг ўзиёқ тегишли хулоса чиқариб олиш ва қонунни бошқа бузмаслик учун кўп ҳолларда кифоя бўлади.

— Ўлим жазоси ўта оғир жиноятларга нисбатан қўлланилган. Унинг бекор қилиниши ушбу тоифа жиноятчиларга қандай таъсир кўрсатиши мумкин? Энди бундай жиноятлар кўпайиши мумкин, деяётганлар ҳам йўқ эмас.

— Шу ўринда ўрта асрларда рўй берган қизиқ бир воқеани ёдга олсак. Қисқаси, ўша даврда чўнтаккесар ўғрилар учун ўлим жазоси қўлланилган. Қатл бошқаларга сабоқ бўлиши учун кенг майдонларда амалга оширилган. Шундай ижролардан бири тугаганидан сўнг тўпланган одамлардан 17 нафарининг чўнтаги кесиб кетилгани аён бўлган экан.

Демак, юқорида таъкидлаганим каби, жазонинг оғирлиги жиноятчи камайишига сабаб бўлади, деган қараш мутлақо нотўғридир. Аксинча, жазонинг муқаррарлигини одамлар онгига чуқур сингдиришни янада яхши йўлга қўйишимиз лозим. Бу борада энг самарали таъсир чораларидан, хусусан, жамоат назорати ва таъсиридан кенг фойдаланишимиз даркор.

Қилмишидан вақтида хулоса чиқарадиган, бир сўз билан айтганда, тушунадиган одамларга нисбатан қонунларимизда ифодасини топган инсонпарварлик тамойилини қўллаш билан бирга, одамгарчиликдан чиқиб, оғир жиноятлар қилиб ўзгаларга, жамиятга зиён-захмат етказувчи жиноятчига нисбатан эса жазо муқаррар ва уларга қонунларимизнинг қатъийлигини албатта кўрсатамиз.

Ўлим жазосининг бекор қилиниши жиноятлар кўпайишига таъсир қиладими-йўқми, деган саволга келадиган бўлсак, жиноят ва унга тайинланадиган жазо жиноятларнинг ўсиши ёки камайишига мутлақо таъсир килмайди. Улар ўртасида ҳеч қандай боғлиқлик йўқ. Жиноий жазоларнинг либераллаштирилиши, хусусан, айрим жиноятчиларга озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазонинг тайинланиши бу тенденцияга мутлақо таъсир кўрсатмаётгани ҳам буни тасдиқлайди.

— Фармонда ўлим жазоси бекор қилиниб, унинг ўрнига умрбод ёки узоқ муддатга озодликдан маҳрум этиш жазоси жорий этилиши айтилган. Бу борада ички ишлар идоралари зиммасига қандай масъулият тушади?

— Бундай жазоларнинг жорий этилиши, албатта, бунга ҳукм қилинганларни сақлаш муаммосини юзага келтиради. Маҳбуслар сақланадиган битта колония қуриш кичик шаҳар бунёд этишдан кўра мураккаброқ. Шунинг учун ҳам айнан шундай ва бошқа тушунтириш ишларини олиб бориш, якунига етказиш учун анча вақт керак.

Шу боис ҳам фармон ижросини таъминлаш борасида вазирлигимиз бошқа ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари билан ҳамкорликда иш олиб боряпти.

Фармонда таъкидланганидек, ўлим жазосининг бекор қилиниши аҳоли орасида кенг тушунтириш ишлари олиб боришни, биринчи навбатда, мамлакатимизнинг ҳуқуқий демократик давлат ва фуқаролик жамиятини шакллантириш йўлидаги изчил ҳаракатларини асослаб бериш зарур.

Бу борада биз тарғибот-ташвиқот ишлари билан бирга оммавий ахборот воситалари кучидан унумли фойдаланишимиз зарур. Қачонки, аҳоли Президентимизнинг инсонпарварлик ва бағрикенгликка асосланган фармони моҳиятини чуқур англаб етсагина кутилган натижага эришамиз.

Давлатимиз раҳбарининг Фармонида ички ишлар идоралари олдига қўйилган масъулиятли вазифалар ўз вақтида адо этилади. Бу эса мамлакатимиз суд-ҳуқуқ тизимида изчиллик билан амалга оширилаётган ислоҳотларнинг янада самарали бўлишини таъминлашга хизмат қилади.

Журналист Норгул АБДУРАИМОВА суҳбатлашди.

Истиқлол йилларида Ўзбекистонда мутлақо янги суд-ҳуқуқ тизими шакллантирилди. Суд-ҳуқуқ ислоҳотлари босқичма-босқич, тадрижийлик тамойили асосида изчил амалга оширилмоқда. Шу маънода давлатимиз раҳбарининг «Ўзбекистон Республикасида ўлим жазосини бекор қилиш тўғрисида»ги Фармонида «Ўзбекистон Республикаси суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилишнинг энг муҳим вазифаси жиноят, жиноят-процессуал қонун ҳужжатлари, жиноий жазо тизимини изчиллик билан босқичма-босқич либераллаштириш ҳисобланади», — дея қайд этилган.

ЯШАШ ҲУҚУҚИ ДАХЛСИЗДИР

Мазкур фармонни уч нуқтаи назардан,

биринчидан, мамлакатимиз ижтимоий-сиёсий ҳаётидаги муҳим тарихий воқеа;

иккинчидан, суд-ҳуқуқ ислоҳотларининг узвий таркибий қисми ва муҳим босқичи;

учинчидан, Ўзбекистонда шакллантирилаётган адолатли ва инсонпарвар фуқаролик жамияти сари қўйилган қадам деб баҳолаш мумкин.

Акмал САИДОВ, профессор

Ҳақиқатан ҳам, мазкур Фармонга биноан мамлакатимизда 2008 йилнинг 1 январидан жиноий жазо тури сифатида ўлим жазоси бекор қилинади ва унинг ўрнига умрбод ёки узоқ муддатга озодликдан маҳрум этиш жазоси жорий қилинади. Демак, салкам икки ярим йилдан сўнг ўлим жазоси бекор қилинади. Бу муддат зарурийдир. Чунки бу муддат ичида уч йўналишдаги масалаларни ҳал қилиш лозим бўлади.

Биринчи йўналиш — ўлим жазосини бекор қилишга қаратилган зарур қонун ҳужжатларини тайёрлашни кўзда тутади. Гап Жиноят кодекси, Жиноят-процессуал кодекси ва Жиноят-ижроия кодексига киритиладиган ўзгартишлар ва қўшимчалар ҳақида кетмоқда. Бу таклифлар Адлия вазирлиги, Олий суд, Бош прокуратура, Ички ишлар вазирлиги, Миллий хавфсизлик хизмати томонидан 2006 йилнинг 1 январигача тайёрланиши лозим. Бу уч кодексга киритиладиган ўзгартиш ва қўшимчалар, биринчидан, ҳозирги вақтда ўлим жазоси тайинлашга йўл қўядиган жиноятлар содир этган шахслар учун озодликдан маҳрум этишнинг аниқ муддатларини, иккинчидан, бундай жиноятлар учун жазо тайинлаш, озодликдан маҳрум этиш муддатларини ҳисоблаш тартиби, шунингдек, ўлим жазоси ўрнига жорий этиладиган жазоларни ижро этиш тартиби ва шартларини ва учинчидан, умрбод ёки узоқ муддатга озодликдан маҳрум этиш жазосини тайинлайдиган судларни аниқ белгилаб бермоғи керак.

Иккинчи йўналиш — ўлим жазосини бекор қилиш масаласи бўйича аҳоли ўртасида кенг тушунтириш ишларини қамраб олади.

Учинчи йўналиш — умрбод ёки узоқ муддатга озодликдан маҳрум этишга ҳукм қилинган маҳкумларни сақлаш учун, биринчидан, зарур ихтисослаштирилган муассасаларни қуриш ва фойдаланишга тайёрлаш чораларини, иккинчидан, ушбу муассасаларни молиялаштириш тартибини, учинчидан, уларда ишлаш учун кадрларни тайёрлашни кўзда тутади. Бу масалаларни ҳал қилиш учун Вазирлар Маҳкамаси икки ой ичида қарор қабул қилиши керак.

Қисқаси, санаб ўтилган уч йўналишдаги кенг қамровли қонунчилик, тарғибот-ташвиқий ва моддий-ташкилий масалаларни ҳал этиш учун икки йилдан ортиқ муддат керак бўлади.

Яна шуни айтиш керакки, Конституциямизнинг 24-моддасида **«Яшаш ҳуқуқи ҳар бир инсоннинг узвий ҳуқуқидир»**, деб мустаҳкамлаб қўйилган. Бундан ташқари, Асосий Қонунимизнинг 13-моддасига кўра, **«инсон, унинг ҳаёти, эркинлиги, шаъни, қадр-қиммати ва бошқа дахлсиз ҳуқуқлари олий қадрият ҳисобланади».**

Шу боис ўлим жазосини бекор қилиш, биринчидан, санаб ўтилган конституциявий қоидаларни ҳаётга тадбиқ этишни англатади; иккинчидан, инсон ҳаётини олий қадрият эканлигини яна бир бор тасдиқлайди, учинчидан, бу борадаги жаҳон ҳамжамиятидаги тамойилларга тўла мос келади.

Инсоният ўз тарихининг аксарият қисмида оғир жиноятлар учун ўлим жазосини қўллаб келган. Шу боис, ўлим жазосини бекор қилишда аҳолининг фикрини, албатта, ҳисобга олмоқ лозим. «Ижтимоий фикр» жамоатчилик марказининг сўнгги социологик тадқиқотларига кўра, сўровга жавоб берганларнинг аксарияти ўлим жазосини бекор қилишга қаршидир. Шу боис Фармонда таъкидланганидек, аҳоли ўртасида кенг тушунтириш ишларини ташкил этиш ва олиб бориш фуқароларнинг ҳуқуқий маданияти ва онгини кўтаришга, ҳуқуқий саводхонлигини оширишга қаратилгандир.

Умуман айтганда, мамлакатимизда жамият ҳуқуқий маданиятини юксалтириш давлат сиёсати даражасига кўтарилган. Бунга яққол мисол сифатида 1997 йилда парламентимиз томонидан қабул қилинган, жаҳон амалиётида учрамайдиган **«Жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш миллий дастури»**ни кўрсатиш мумкин. Чунки демократик ҳуқуқий давлатни юқори ҳуқуқий маданиятли, юридик саводхон фуқаросиз тасаввур этиб бўлмайди.

Шу боис ҳам ўлим жазосини бекор қилишдек тарихий тадбирни кенг кўламли тушунтириш ишларисиз амалга ошириб бўлмайди. Президентимиз Фармонида ҳам Адлия вазирлиги, Олий суд, Бош прокуратура, Ички ишлар вазирлиги, Миллий ахборот агентлиги, Ўзбекистон телерадиокомпанияси, Ўзбекистон матбуот ва ахборот агентлигига ўлим жазосини бекор қилиш каби инсонпарварлик тадбирини амалга оширишга қаратилган кенг қамровли маънавий-маърифий ва тарғибот-ташвиқот ишларини ташкил этиш топширилган.

Ўлим жазосини бекор қилиш борасидаги халқаро ва хорижий тажрибани ҳам кенг тарғиб қилиш мақсадга мувофиқдир. Бундан ташқари, ўлим жазосини бекор қилишга қаратилган мамлакатимизда амалга оширилаётган чора-тадбирлар ҳақида хорижий давлатларда ва халқаро ташкилотларда ҳам мунтазам ахборот бериб бориш даркор. Чунки жаҳон ҳамжамиятида ўлим жазосини бекор қилиш у ёки бу давлатни демократик даражасини муҳим кўрсаткичи сифатида қабул қилинган.

ОДИЛЛИК МЕЗОНИ

Президентимизнинг мазкур Фармони давлатчилигимиз тарихида ўлим жазосини бекор қилиш тўғрисидаги биринчи ҳужжат сифатида беқиёс аҳамиятга эга.

Шунингдек, бу тарихий ҳужжат юртимизда ҳуқуқ соҳасида узоқни кўзлаб, оқилона тарзда олиб борилган кенг кўламли ислоҳотларнинг натижаси ўлароқ қабул қилинди. Айтмоқчиманки, мамлакатимизда ўлим жазосини бекор қилиш дунёнинг айрим давлатлари сингари шошма-шошарлик билан эмас, балки бу сиёсий ҳодисанинг ҳар бир нозик жиҳатларини инобатга олган ҳолда амалга оширилмоқда. Юртимизда ўтган давр мобайнида суд-ҳуқуқ соҳасида амалга оширилган ислоҳотларга назар ташлаб, бу ҳолга гувоҳ бўлиш мумкин.

Самира САИДҒОЗИЕВА, Адлия вазирлиги ходими

Ушбу Фармон қабул қилинишининг аҳамиятли томонлари қуйидагилардан иборатдир:

- инсоннинг яшаш ҳуқуқи ҳеч қачон ва ҳеч қандай йўл билан бузилмаслигини таъминлайди;

- инсоннинг яшаш ҳуқуқи кафолати янада кучаяди;

- давлат инсоннинг ҳаётдан маҳрум қилишдек нокулай ҳаракатни содир этишдан халос бўлади;

- баъзан хато ва англашилмовчилик натижасида гуноҳсиз кишиларнинг ҳам ҳаётдан маҳрум қилиниши каби салбий ҳолатларга бутунлай чек қўйилади;

- мамлакатимиз қонунлари халқаро ҳуқуқ меъёрлари билан уйғунлашиши янада кучаяди.

Ҳеч кимга сир эмас, жазо чоралари ичида энг оғири бу ўлим жазосидир. Шу боис у бошқа жазо билан алмаштирилгач, бу жазонинг салмоғи, таъсир кучи ўлим жазосидан кам бўлмаслиги керак. Шу боис Фармонда ўлим жазоси умрбод қамоқ жазоси билан алмаштириш кўзда тутилган.

Масалан, террорчилик йўлига кириб, бегуноҳ одамларнинг умрига зомин бўлган, фарзандларни отасиз қолишга ёки ота-оналарни фарзанд доғини тортишга мажбур қилган кимсаларнинг ёвуз қилмишларига узоқ муддатли қамоқ жазоси кам.

Бундай жиноятчиларга умрбод озодликдан маҳрум этиш жазоси қўлланилиб, улар махсус ихтисослаштирилган муассасаларда жазо ўташи керак.

Бошқача айтганда, бундай қабиҳ жиноятга қўл урган кимсалар ўз қилган қилмишидан пушаймон бўлиши, у ҳам ўз яқинларидан, ота-онасидан маҳрум бўлиш, фарзанд доғи қандай бўлишини тушуниб етиши лозим. Яъни Оллоҳ таоло яратган банданинг яшаш ҳуқуқидан маҳрум қилиш қанчалик оғирлиги унинг онгига етиб бориши лозим. Агар биз узоқ муддатга озодликдан маҳрум этиш жазосига хукм қиладиган бўлсак, у 15-20 йилда яна озодликка чиқиши мумкин. Бундай вазиятда у эски қилмишларига қайта қўл урмаслигига ҳеч ким кафолат бермайди. Шунинг учун бундай кимсаларни ҳаётда маҳрум этмай туриб, жамиятда ажратиш учун уларни умрбод қамоқ жазосига ҳукм қилиш мақсадга мувофиқ бўлади.

Muloqot

НИЗО СУДДА ЕЧИМ ТОПАДИ

Мен турмушга чиққанимда қайнотам онасининг уйини бизга бериб, "шу уй сизларники бўлади", деб айтган эди. Ўтган йиллар мобайнида эрим билан баробар меҳнат қилиб, уйни қайта таъмирладик, иккита янги хона ва қўшимча бинолар қурдик. Бу орада эрим машина сотиб олди. Бироқ у негадир машинани синглисининг номига расмийлаштириб қўйди. Кейин бозордан дўкон олиб, иккаламизнинг ўртамиздаги маблағ, яъни 5 миллион сўмга товар олиб, савдо қила бошладик. Аммо кейинчалик эрим арзимас сабаблар билан жанжаллашадиган одат чиқарди. Орадан бироз вақт ўтгач эса, на менга, на икки нафар фарзандимга ҳеч қандай мол-мулк бермасдан уйдан ҳайдаб юборди. Ҳатто мен билан қонуний ажрашмасдан туриб, бошқа бир қизга уйланиб олди. Уй қайнотамнинг, машина қайнсинглимнинг, дўкон эса эримнинг номига расмийлаштирилган. Улардан улуш олишга ҳаққим борми? Бунинг учун қаерга мурожаат қилишим керак?

Г.УЗОҚОВА, Шаҳрисабз тумани

— Бу саволга жавобан шуни айтиш керакки, Оила кодексининг 23-28-моддалари оиладаги эр-хотиннинг мулкий ҳуқуқ ва мажбуриятларига бағишланган бўлиб, эр-хотиннинг никоҳ давомида орттирган мол-мулклари, шунингдек, никоҳ қайд этилгунга қадар бўлажак эр-хотиннинг умумий маблағлари ҳисобига олинган мол-мулклари, агар қонун ёки никоҳ шартномасида бошқача ҳолат кўрсатилмаган бўлса, уларнинг биргаликдаги мулки умумий ҳисобланади. (23-модда) Эр-хотин умумий бўлган мол-мулкка эгалик қилиш, ундан фойдаланиш ва уни тасарруф этишда тенг ҳуқуқларга эгадир. (24-модда)

Эр ва хотиннинг умумий мол-мулкини бўлиш эр ва хотиндан бирининг талабига кўра, улар никоҳда бўлган даврда ҳам, никоҳдан ажратилгандан кейин ҳам, шунингдек, кредитор ва эр-хотиндан бирининг умумий мол-мулкдаги улушига ундирувни қаратиш учун умумий мол-мулк бўлиш талаби билан арз қилган ҳолларда амалга оширилиши мумкин.

Низо туғилган ҳолларда эр ва хотиннинг умумий мол-мулкини бўлиш, шунингдек, эр ва хотиннинг бу мол-мулкдаги улушини аниқлаш суд тартибида амалга оширилади. (27-модда)

Ушбу кодекснинг 28-моддасига мувофиқ эр ва хотиннинг умумий мол-мулкини бўлиш ҳамда уларнинг шу мол-мулкдаги улушларини аниқлашда, агар эр ва хотин ўртасида никоҳ шартномасида бошқача ҳол назарда тутилмаган бўлса, эр ва хотиннинг улушлари тенг деб ҳисобланади.

Суд вояга етмаган болалар манфаатларидан ва (ёки) эр ва хотиндан бирининг эътиборга лойиқ манфаатини ҳисобга олиб, жумладан, эр ва хотин узрсиз сабабларга кўра даромад олмаган бўлса ёҳуд эр ва хотиннинг умумий мол-мулкини оила манфаатларига зарар етказган ҳолда сарфлаган бўлса, умумий мол-мулкидаги улушлари тенглигидан чекланишга ҳақлидир.

Эр ва хотиннинг умумий мол-мулкини бўлишда умумий қарзлари уларга белгиланган улушларга мутаносиб равишда ҳар иккаласи ўртасида тақсимланади.

Агар эр ва хотиндан бири умумий мол-мулкни эр ёки хотиннинг эркига зид равишда ва оила манфаатига мос бўлмаган ҳолда ўз хоҳишига кўра сарфланган ёки бошқа шахсга ўтказган бўлса, уни бўлишда бу мол-мулк ёки унинг қиймати ҳисобга олинади.

Юқоридаги фикрлардан келиб чиқадиган хулоса шуки, сиз оиладаги умумий мулкнинг тенг эгаси ҳисобланасиз. Шу боис сиз улуш олиш учун ўзингиз яшаб турган туманнинг фуқаролик судига мурожаат этишингиз лозим.

ЎЗБОШИМЧАЛИК ЖАЗОСИЗ ҚОЛМАЙДИ

Одам ҳамиша орзу-ҳавас билан яшайди. Мен ҳам яхши ният билан фарзандларим вояга етгач, уй-жой қураман, деган фикрда 0,06 сотих ер олиб қўйган эдим. Бу ернинг ҳали атрофини ҳам ўрашга улгурганимиз йўқ эди. Хизмат юзасидан вақтинчалик бошқа шаҳарга оиламиз билан яшаб, қайтиб келсак, ўша олинган ерни бир қўшнимиз ўзбошимчалик билан ўзлаштириб олибди. Унинг атрофини пахса девор билан ўраб ҳам олибди. Мен ундан бунинг сабабини сўрасам, бекор ётгани учун шундай қилганини айтди. Айтинг-чи, ер участкаларини эгасининг рухсатисиз эгаллаб олганларга қонунда қандай жазо чоралари белгиланган?

Маъруф ЖАББОРОВ, Уйчи тумани

— Ҳа, қонунда бундай ўзбошимчалик учун жазо чоралари белгиланган. Жумладан, **"Маъмурий жавобгарлик тўғрисида"**ги ва Жиноят кодексларида жавобгарлик масаласи назарда тутилган. Масалан, Жиноят кодексининг 229 1-моддасида ер участкаларини ўзбошимчалик билан эгаллаб олганлик учун жиноий жавобгарлик назарда тутилган ва унга мувофиқ, ер участкаларини ўзбошимчалик билан эгаллаб олиш, агар худди шундай ҳаракатлар маъмурий жазо қўлланилгандан кейин содир этилган бўлса:

— энг кам ойлик иш ҳақининг эллик бараваридан юз бараваригача миқдорда жарима ёки уч йилгача аҳлоқ тузатиш ишлари ёки олти ойгача қамоқ билан жазоланади.

Қисқаси, ерни ўзбошимчалик билан эгаллаб олган шахслар, албатта, биринчи марта маъмурий жавобгарликка тортилади. Шундан сўнг ҳам ушбу ғайриқонуний ҳаракатларини давом эттирса, жиноий жавобгарликка тортилади.

Сиз эса бу низони ҳал этиш учун бевосита судга мурожаат қиласиз.

Саволларга ҳуқуқшунос Саломат НИЁЗОВА жавоб берди.

Jinoyatga jazo muqarrar

Турмушни электр қувватисиз тасаввур этиб бўлмайди. Айниқса, қишнинг қорли-қировли кунларида электр таъминотидаги узилашлар қийинчилик туғдираётир. Бундан нолиб, ушбу соҳа мутасаддиларига учрашсангиз, улар қарз кўплигини айтишади. Уларнинг важида ҳам жон бор, албатта. Бироқ вилоятда электр таъминотини узлуксиз ва юқори кучланишда таъминловчи асбоб-ускуналарга ажратилган маблағларнинг бир гуруҳ мансабдорлар томонидан талон-тарож қилинганига нима дейсиз?!

ТРАНСФОРМАТОР "ОПЕРАЦИЯСИ"

ЁХУД НАФС ЙЎЛДАН ОЗДИРГАН КИМСАЛАРНИНГ ҚИЛМИШИ ХУСУСИДА

Фельетон ўрнида

2003 йилнинг қиши Файзулла Сафаров учун омадли келди. У ўз соҳасининг билимдони сифатида Сурхондарё вилоят электр тармоқлари ОТАЖга раис этиб сайланганди. Бу унга билдирилган катта ишонч эди. Чунки корхона банкротлик ҳолатига тушиб, қарзга ботган, ишчи-хизматчилар ойлаб иш ҳақларини ололмасди. Ф. Сафаров зиммасидаги масъулиятни ҳис этиб, иш бошлади. Ўтган йилнинг беш ой мобайнида корхонанинг қарзи анчага камайди. Аммо ...

Шундай кунларнинг бирида Ф.Сафаров вилоят электр тармоқлари корхонасининг бош муҳандиси Омонтурди Бердимуродовни ҳузурига чорлаб, бир қатор туманлар учун кучли қувватга эга трансформаторлар зарурлигини, бунинг учун вазирлик номига маблағ ажратишни сўраб алоқа хати тайёрлашни буюрди.

Бошлиқнинг топшириғига кўра, ана шундай мазмундаги хат зудлик билан пойтахт томон йўлланди. Афтидан, вазирлик ҳам бу хатни кутиб турган шекилли, қисқа фурсатда вилоят электр тармоқлари корхонасининг ҳисоб рақамига 140 миллион сўм келиб тушди. Ўн кун ўтар-ўтмас Қашқадарё вилоятида рўйхатдан ўтган "ДРЕМ" хусусий фирмасининг вакили билан трансформаторлар етказиб бериш бўйича шартнома тузилиб, расмийлаштирилди.

Орадан тўрт ой ўтгач, бошлиқнинг топшириғига кўра, бош муҳандис О.Бердимуродов вазирликка трансформатор харид қилиш учун маблағ ажратишни сўраб иккинчи бор хат билан мурожаат қилди. Корхона 2004 йилнинг феврал ва март ойларида Жиззах вилоятида рўйхатдан ўтган "Ирена плюс" хусусий фирмаси билан ҳам трансформаторлар харид қилиш тўғрисидаги шартномани расмийлаштирилди. Юқорида номлари келтирилган хусусий фирмаларнинг ҳисоб рақамига ўтказилган катта маблағ эвазига 20 та трансформатор олиб келиниб, туманларга ўрнатилиши лозим эди. Бироқ йўли бузуқнинг ёқаси ҳамиша йиртиқ бўлади, деганларидек хусусий фирмалар трансформаторларни етказиб беришга шошишмади.

Раҳбар бўлмиш Ф.Сафаров эса Қашқадарё ва Жиззах вилоятларига бориб, шартнома тузган фирма раҳбарлари билан учрашиб, музокаралар олиб борди. Натижада 5 дона кучли қувватга эга бўлган трансформаторлар келтирилди. Хусусий фирма раҳбарлари қолганларини тезда етказишни ваъда қилиб қолишди. Бироқ улар ўз ваъдаларининг устидан чиқмагач, Ф.Сафаров яна сафарга отланди. Фирма раҳбарлари билан музокаралар олиб бориб, шартнома шартларини ўз вақтида бажаришни талаб қилди, акс ҳолда тегишли жойга мурожаат қилишини ҳам алоҳида таъкидлади. Дўқ-пўписалар кор қилди, шекилли, ўзини фирма вакили деб таништирган Баҳриддин исмли шахсдан у 70 минг доллар олиб қайтди. Трансформаторлар ўрнига 70 минг АҚШ доллари билан ишхонасига қайтган бошлиқ Ф.Сафаров бу пулнинг 5500 долларини бош муҳандис О.Бердимуродовга, 4500 долларини бош ҳисобчи П.Эшқуловга, бош муҳандис қолганини 1000, 1200 доллардан Қумқўрғон, Шўрчи, Музработ, Жарқўрғон, Денов, Бандихон, Термиз ва Олтинсой туманлари электр тармоқлари корхоналари бошлиқларига зарур электр қисмлар харид қиласизлар, деб бўлиб берди.

Топилмаган мол тоғ бошида, деганларидай, трансформаторлардан эса дарак йўқ эди. Вилоят электр тармоғи корхонасининг бошлиғи Файзулла Сафаров бунинг "чораси"ни топди: у Термиз, Музработ, Олтинсой, Шўрчи, Денов, Қумқўрғон, Жарқўрғон, Сариосиё, Бандихон, Ангор туманлари электр тармоқлари корхонаси раҳбарларига ва бош муҳандисларига йўқни бор қилиш ҳақида кўрсатма берди. Яъни олинмаган трансформаторлар олиб келинди, дея қалбаки ҳужжатлар расмийлаштирилиб, имзоланди.

Бу орада вилоят электр тармоқлари корхонасида таъминотчи бўлиб ишлаётган Ҳайитмурод Эргашев ана шу талон-тарожликларни қоғозга тушириб, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идораларга шикоят хати йўллади. Туясидан қўнғироғи қимматга тушган трансформатор можароси юзага чиқиб, текшир-текшир бошланди. Турли соҳа мутахассислардан иборат махсус комиссия корхонадаги қинғир ишларни фош этди. Маълум бўлишича, олиб келинган трансформаторларнинг ҳам бир қисми эскирган, таъмирталаб бўлишига қарамай, юқори нархларда баҳоланган экан. Тергов жараёнида хусусий фирмалар ҳам шошилиб қолишди: зудлик билан яна 15 та трансформаторни олиб келиб ўрнатишди. Аммо терговда олиб келинган бу трансформаторлар ҳам эски, таъмирталаб экани, баъзиларининг эҳтиёт қисмлари етишмаслиги ошкор бўлди.

Яқинда ўтган жиноят ишлари бўйича вилоят суд мажлисида ушбу жиноий гуруҳнинг барча қилмишларига нуқта қўйилди. Вилоят электр тармоғи корхонасининг бошлиғи Ф.Сафаров, бош ҳисобчи Ч.Эшқулов, бош муҳандис О.Бердимуродов, Жарқўрғон туман электр тармоқлари ОТЖнинг собиқ раиси Х.Намозов, Шўрчи туман электр тармоқлари ОТЖнинг собиқ раиси Х.Сувонқулов турли муддатга озодликдан маҳрум этилди. Гуруҳнинг қолган аъзолари содир этишган жиноятларига қараб тегишли миқдорда моддий жаримага тортилишди. Ҳа, жиноят жазосиз қолмади. Жиноий жавобгарликка тортилган бу мансабдорларнинг обрўсига, жамоадаги ўрнига путур етди, эл олдида бошлари ҳам бўлди. Хўш, қинғирликнинг жазоси уларга сабоқ бўлармикан?

Икромжон ШАЙМАНОВ, ҳуқуқшунос
Собир ЕДИКОВ, "Инсон ва қонун" мухбири

Istiqlol va imkoniyat

Кунлардан бир кун шайтон йўлдан урдими ёки бошқа сабаб бўлдими, Мавлонбек Мадаминов ўғирлик кўчасига кирди. Жаҳон бозорида савдо қилаётган Малоҳат Қаюмжонованинг электр «вилка»ларини ўғирлаб қочди. Аммо у узоққа қочиб кетолмади, тезда милиция ходимлари томонидан ушланди.

ЯРАШУВ – ФАҚАТ ЭЗГУЛИККА ЕТАКЛАЙДИ

У Жиноят кодексининг 169-моддаси 1-қисмида назарда тутилган жиноятни содир этганликда айбдор деб топилиб, унга нисбатан жиноий иш қўзғатилди ва судга оширилди.

Судда Мавлонбек ўз айбига тўлиқ иқрор бўлди.

— Қилмишимдан пушаймонман, — деди у астойдил куюниб. — Қандай қилиб ўғирликка қўл урдим, ўзим ҳам билмай қолдим. Мени кечиринглар.

Шуни айтиш керакки, судгача ўғирланган буюмлар эгасига қайтарилган эди. Шунинг учун ҳам Малоҳат Қаюмжонова М.Мадаминовга нисбатан ҳеч қандай даъвоси йўқлиги, уни кечиргани, ҳеч кимнинг тазйиқисиз ярашиб олгани ва жиноят ишини ҳаракатдан тугатишликни сўради.

Мавлонбекнинг биринчи марта бундай жиноятга қўл ургани, қилмишидан пушаймонлиги ва жабрланувчи уни кечиргани, етказилган зарар қопланганини ҳисобга олиб, Жиноят кодексининг 66-моддасига мувофиқ, у суд томонидан жиноий жавобгарликдан озод этилди. Жабрланувчи билан ўртада тузилган ярашув битими ана шундай ажрим чиқарилишига асос бўлди.

Жанжаллашиб, уришиб қолган кишиларни яраштириб қўйиш халқимизнинг азалий удуми. Президентимиз ташаббуси билан қабул қилинган **«Жиноий жазоларни либераллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг Жиноят, Жиноят-процессуал кодекслари ҳамда Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш ҳақида»**ги қонунга мувофиқ ярашув институти жорий этилди. Бунда ижтимоий хавфи катта бўлмаган жиноят содир этган шахс ўз айбини бўйнига олса, жиноят оқибатида келтирилган зарарни бартараф этса, жабрланувчи билан ярашса, суд ишни тугатади.

Энг асосийси, бундай ҳолатда жиноят содир этган шахс судланмаган ҳисобланади.

Тўғрида, юқоридаги каби билиб-билмай жиноятга қўл урган, жаҳл устида бир-бирига қўл кўтарган кишилар аксарият ҳолларда эртасига бу ишидан пушаймон бўлади. Ярашиш эса ўша хатоликни тузатишнинг энг оқилона йўлидир.

Суд-ҳуқуқ тизими асосан жазолашга қаратилган собиқ шўролар замонида оддий йўл-транспорт ҳодисаси, қўшнилар, ака-укаларнинг ўзаро арзимаган жанжаллари оқибатида ҳам кўпчиликка судланганлик тамғаси босиларди. Бу эса бутун бир авлоднинг кейинги тақдирига таъсир ўтказмасдан қолмасди.

Яқин қариндошлар, қўни-қўшниларнинг судлашуви ёки арзимаган жанжал туфайли қамалиши оила муҳитига, фарзандлар маънавиятига салбий таъсир ўтказарди. Ярашув институтлари эса уларга бир-бирларини кечириб, ярашиш имкониятини яратди. Ярашув фуқароларнинг жонига аро кирмоқда, дейилса ҳам жуда тўғри бўлади. Чунки бу жараёнида оила деб аталган муқаддас даргоҳга дарз кетиши, фарзандлар қаровсиз қолиши, қўшниларнинг душманга айланишининг олди олинади. Ярашув фуқароларимизни фақат эзгуликка бошлайди.

Даврон АБДУАЗИЗОВ,
ҳуқуқшунос

Dunyoning ishlari

“ЎЗ БОЛАМНИ ЎЛДИРГАНИМ ЙЎҚ!”

ёхуд ҳам икки ойлик қизалоғидан айрилиб, ҳам маҳаллий суд-ҳуқуқ тизими хизматчиларининг ноҳақ айбловлари билан роппа-роса 11 йил «чўзилган» Майкл ва Линда Чемберленлар «иш»и ҳақида

Ушбу фожиали воқеа 1980 йилнинг 17 август куни Австралия чекка вилоятларининг бирида рўй берди. Ёзнинг иссиғидан зериккан оила аъзолари икки-уч кун тоғ қўйнида ҳордиқ чиқариш мақсадида эр-хотин фарзандлари Эйдан, Регана ва икки ойлик чақалоқ Азарияни олиб, сафарга отландилар. Чемберленлар оиласига дам олиш масканлари орасида Айерс чўққиси ёқиб тушди. Дарҳақиқат, Айерс чўққиси атрофиларидаги манзара нақ мўъжизанинг ўзи. Пурвиқор чўққилар, минг йиллик дарахтлар кўрган кўзни қувонтиради.

Эр-хотин Чемберленлар биринчи навбатда ўзлари билан олиб келган кўчма уй(палатка)ларини тиклашди. Турли-туман қурт-қумурсқалар фарзандларига зарар етказмаслиги учун «уй»лари атрофини махсус иҳота ҳам қилишди. Шундан сўнг улар кечки овқат тараддудига тушишди. Лекин улар шундай ёнгиналарида турган «Эҳтиёт бўлинг, динго!» деган ёзувга эътибор беришмади. Ва ана шу биргина эътиборсизлик уларга жуда ҳам қимматга тушди. Динго – бу ёввойи ит бўлиб, у вақти келганда бўридан ҳам ваҳшийроқ ҳисобланади. У ваҳшийлашган пайтида бемалол одамга ҳужум қилиши, ҳаттоки, одамни ғажиб ташлаши ҳам мумкин. Айерс чўққиси атрофида жойлашган дам олиш масканида ҳар йили бир-икки марта ана шундай фожиали ҳолатлар юз берар, дам олиш маскани хўжайинлари мижозларни чўчитиб қўймаслик учун ҳам бу ҳақда ҳеч бир овоза қилишмасди.

Ўша фожиали 1980 йилнинг 17 августида ҳам яна бир инсон фарзанди ваҳший дингонинг қурбонига айланди. Эндигина кечки овқатга ундаётган Майкл ва Линда қизалоқлари Азариянинг кутилмаган қичқириғидан чўчиб тушишди. Линда Майклдан илгарироқ «уй»чага отилди. Бу ҳақда у кейинчалик бўлиб ўтган суд жараёнида шундай ҳикоя қилади:

– Мен палатка ёпинчиғини очганимдаёқ улкан итга кўзим тушди. У қизалоғим Азарияни аравачадан ерга ағдариб, бўйнидан ғажиётган экан. Қай аҳволда унга ташланганимни билмайман. Ит бир сакрашда палатканинг орқа ёпинчиғидан чиқиб кетди. Қўлимда эса қизалоғимни қонга беланган кўйлакчаси қолди...

Майкл Чемберлен ҳам судьяларнинг саволларига айнан ана шундай жавоб берган:

– Биз узоқ йўлдан чарчаб ва очиқиб келган эдик. Шунинг учун ҳам «ётоқ» жойимизни тайёрлаб, кечки овқатга ундадик. Кутилмаганда Азариянинг чинқириғи эшитилди. Аввал Линда, ортидан мен палатка томон югурдик. Мен кирганимда қизим Азариянинг аравачаси ерда ағанаб ётар, Линданинг қўлида эса унинг қонга беланган кўйлакчаси бор эди. Итни ўз кўзим билан кўрганим йўқ. Лекин палатканинг орқа ёпинчиғи очилиб ётарди...

Ана шундан кейин эр-хотин Чемберленларнинг қичқириғини эшитган дам олувчилар югуриб келишди. Бу орада кимдир полицияга ҳам хабар қилиб улгурган экан. Полиция ва дам олувчи кўнгиллилардан иборат бир неча гуруҳ уч кун давомида бутун атрофни тит-питини чиқариб ташлади. Лекин барча қидирув ва текширув ишлари зое кетди. Шундан кейингина Австралиянинг Шимолий округ полицияси икки ойлик чақалоқнинг йўқолиши ёки ўлимига оид жиноят ишини тўхтатишга қарор қилди.

Ўтган бир йил уларнинг хонадони бошига тушган ғам-ташвиш булутини бутунлай тарқатиб юборган бўлмаса-да, ҳар ҳолда оилада яна ҳаёт изга туша бошлади. Линда Чемберлен қизини унута олмаётгани учун ҳам яна туғишга қарор қилди. У ҳомиладор бўлиб, ой-куни яқинлашиб қолган кунларнинг бирида Чемберленлар хонадонига Шимолий округ полицияси ходимлари ташриф буюришди. Аввалига аламзада ота-она уларнинг ташрифидан хурсанд бўлиб кетишди. Чунки улар ҳамиша бирор бир мўъжиза юз бериб, қизалоғимиз бағримизга қайтади, деб умид қилишар, бу эртакмонанд гапга бир-бирларини ишонтиришга уринтиришарди. Полициянинг ташрифи уларнинг назарида ана шу кутилмаган мўъжизанинг ҳақиқатга айланишидек эди.

Афсуски, ҳеч қандай мўъжиза юз бермади. Аксинча, тақдир яна Чемберленлар хонадони бошига кутилмаган зарбасини тайёрлаб турган экан. Полициячиларнинг қўлида Линда ва Майкл Чемберленларни қамоққа олиш ҳақида ордер бор эди. Ушбу ордерда Линда «ўз фарзанди Азарияни қасддан ва совуққонлик билан ўлдирганликда», унинг эри Майкл эса «унга ёрдам берганликда» айбланаётган эдилар. Аслида воқеа бундай бўлган эди:

Полиция қидирувлари ҳеч қандай натижа бермай, «Азария Чемберлен иши» ҳаракатдан тўхтатилгач ҳам Шимолий округ полицияси раҳбарлари «иш»ни тўхтатишмаганди. Чунки улар тергов ишидан норози эдилар. Ўзлари ҳақ бўлиб чиқишларини чин дилдан исташарди. Чунки жиноят ишидаги бир неча ғалати ҳолатлар уларни ўйлантириб қўйган эди. Биринчидан, маҳаллий халқнинг тилида Айерс (чўққининг номи) дегани, «бўғизланган ғор» маъносини англатса, Азария сўзи эса «қурбонликка келтирилган», деган маънони англатар экан. Қолаверса, Линда ҳам ўз кўрсатмасида «ит қизининг бўғзидан тишлаб турганини кўргани» ҳақида гапирган. Агар, «бўғизланган ғор», «қурбонликка келтирилган» ва «ит қизчанинг бўғзидан тишлаб турган эди», сўзлари кетма-кет келтирилса, Азариянинг ота-онаси ўз қизларини қурбонликка келтирмаганмикан, деган шубҳа пайдо бўлади. Қолаверса, биринчи жиноят иши ҳаракатдан тўхтатилганидан кейин маълум вақт ўтиб, тасодифан ёввойи табиат қўйнидан қизалоқнинг кўйлакчаси топилади. Ва бундан ҳам асосийси, экспертиза кўйлак парчасидаги қонда Линда Чемберленнинг бармоқ излари борлигини тасдиқлайди.

Албатта, мана шу фаразларнинг ўзи билангина жабрдийда ота-онани ҳибсга олиб бўлмасди. Чунки ўша пайтда бир қанча матбуот воситалари Шимолий округ полицияси ўз ишини яхши бажармаётгани ва Азария Чемберленнинг на тириги, на ўлиги топилмаётгани ҳақида кетма-кет шов-шувли мақолалар эълон қилаётган эди. Бу мақолалар эса ўз навбатида аҳоли олдида полициянинг обрўсига путур етишига олиб келарди. Шунинг учун ҳам керакли исбот-далилларсиз ҳибсга олиб бўлмасди. Қолаверса, Линда Чемберлен қизалоғини қутқариш учун ёввойи итга ташланган, унинг қўлида қизчанинг устида бўлган кўйлакчанинг бир қисми қолган. Топилган кўйлак парчасидаги бармоқ излари ўша пайтда теккан бўлиши ҳам мумкин, деган фикр ҳам маълум муддат полицияни кескин қарор қабул қилишдан тўхтатиб турган эди. Шунинг учун ҳам Шимолий округ полицияси Лондондан махсус судмедэкспертларни таклиф қилади. Англиядан Австралияга учиб келган машҳур профессор Жеймс Камерон жиноят ишини кўриб чиқиб, сўнгги қарорни қабул қилади:

«Қизча ўз онаси томонидан совуққонлик билан ўлдирилган. Чунки унинг палаткадан олинган кўйлаги парчаси ва табиат қўйнидан топилган кўйлак парчасида Линда Чемберленнинг бармоқ излари бор. Шунингдек, Чемберленларга тегишли машина очқичида ва ўриндиғида ҳам Азария Чемберленга тегишли қон доғлари мавжуд. Бундан келиб чиқадиган хулоса шуки, Линда Чемберлен Айерсга атайлаб ўз қизини қурбон қилиш учун келган».

Ўзи шусиз ҳам фарзанд доғида юраклари тилка-пора бўлаётган ота-онани айблаш мана шу биргина эксперт хулосаси етарли бўлди. 1981 йилда катта Чемберленларнинг ҳар иккаласи ҳибсга олинди. Бу хабар нафақат Шимолий округ, балки бутун Австралия аҳолисини жунбушга келтирди. Бу ишга кўплаб журналистлар ва кўнгилли адвокатлар қизиқиб қолдилар. Ва ниҳоят 1982 йилнинг 19 апрелига келиб, суд жараёни бошланди. Суд муҳокамаси роппа-роса етти ҳафта давом этди. Давлат қораловчиси Иэн Маркер судда сўзлаган нутқида Линда ва Майкл Чемберленларни ўз фарзандларининг қотили сифатида айблади. Ёввойи ит ҳақидаги гап-сўзларни «жавобгарликдан қочиш учун ўйлаб топилган» баҳона, деди. Шунингдек, профессор Жеймс Камерон ҳам экспертиза хулосасида келтирилган фактлар «рост»лигини исботлашга ҳаракат қилди. Унинг фикрича, «Азариянинг кўйлакчасидаги қон излари унинг бўйнига берилган жароҳатдан пайдо бўлган. Инсоннинг бўйин қисмидан қон отилиши учун эса у айнан ўткир тиғли буюмдан жароҳат олиши керак» экан. Чемберленларнинг адвокати унга шундай савол берди:

– Хўш, кишининг бўйнидан ёввойи ва баҳайбат ит ғажиганда ҳам қон сачраб кетиши мумкинми?

Афсуски, профессор Жеймс Камерон бу саволга аниқ жавоб бермади. У бор йўғи «мен тажрибада бундай ҳолатга дуч келмаганман», деди холос.

Шундан кейин суд жараёнига гувоҳ сифатида чақирилган 28 нафар фуқаро сўроқ қилинди. Уларнинг асосий қисми Линда Чемберлен қизи Азарияни жуда яхши кўрганлиги ҳақида гапирди. Икки нафар дам олувчи эса Азария йўқолишидан бир кун олдин дам олиш масканида ёввойи дингони кўрганлиги ҳақида кўрсатма берди...

Лекин буларнинг бари Майкл ва Линда Чемберленларнинг гуноҳсизлигини исботлаб бера олмади. Суд Майклга қотиллик иштирокчиси сифатида, Линдага эса ўз қизининг қотили сифатида узоқ йиллик қамоқ жазоси тайинлади. Линда суд жараёнидаги сўнгги сўзида бор йўғи бир оғиз гапирди:

– Ишонинглар, мен ўз боламни ўлдирганим йўқ!

Афсуски, унинг чин дилдан айтган сўзини ҳеч ким инобатга олмади.

Дарвоқе, фожиали суд жараёни давом этаётган кунларда Линда Чемберлен ўзининг тўртинчи фарзанди Калияни қамоқхона камерасида дунёга келтирди. Чақалоқ ўз онаси билан бор-йўғи 5 дақиқа яшади холос. Чунки судьялар уни оналикдан маҳрум қилишган ва бола тарбиясини унга ишониб бўлмайди, деган қарорга келишган эди. Шунинг учун ҳам Калия Чемберлен ота-онаси тирик бўла туриб меҳрибонлик уйига топширилди...

Агар 1986 йилнинг феврал ойида Айерс чўққиси атрофида яна бир фожиа юз бермаганида эди, Чемберленлар иши унутилиб кетиши ҳам мумкин эди. Ҳа, айнан 1986 йилнинг феврал ойида Англиялик турист Дэвид Бретт чўққидан йиқилиб тушди. Дэвиднинг жасадини қидираётган қутқарувчилар кутилмаганда ёввойи дингонинг «уйи»га дуч келишди. Ит уясида ёш болаларнинг кийими қолдиқлари ва бир қанча суякчалар бор эди. Матбуот орқали «Чемберленлар иши»дан хабардор бўлган қутқарувчилар гуруҳи ушбу ашёвий далилларни экспертлар гуруҳига тақдим этди. Узоқ таҳлиллардан сўнг экспертлар гуруҳи ушбу кийим қолдиқлари ва инсон суякчалари Азария Чемберленга тегишли эканлигини эълон қилишди. Шундай қилиб 1986 йилнинг 6 майида Майкл ва Линда Чемберленлар озодликка чиқишди.

Линда Чемберлен ўз адвокати билан учрашар экан шундай деди:

–Биринчи навбатда бўлиб ўтган суд жараёнлари қабул қилинган барча ҳукмлар бекор қилинсин. Шимолий округ полицияси ва суд-ҳуқуқ тизими ходимлари мени ўз фарзандимнинг қотили эмаслигимни расман тан олсин ва матбуот орқали эълон қилсин. Агар шундай бўлмас экан, мен ўз фарзандларим ва қариндош-уруғларимнинг ёнига қайтиб бора олмайман. Янги суд жараёнига тайёргарлик ҳам роппа-роса икки йилга чўзилди. Ва ниҳоят 1988 йилнинг 15 сентябр куни суд мажлиси бошланди. У бор-йўғи ўн дақиқага чўзилди, холос. Суд Линда ва Майкл Чемберленларни бутунлай айбсиз, деб топди...

Ана шундан кейин Чемберленларнинг адвокати уларга нисбатан қўлланилган нотўғри жазо учун моддий ва маънавий зарарни ундириш ҳақида судга мурожаат қилинди. Ушбу суд жараёни ҳам яқин уч йил давом этди. Фақат 1991 йилга келибгина ҳукумат ушбу жабрдийда оилага 195 минг фунт-стерлинг тўлашга розилик билдирди. Ваҳоланки, адвокат судга мурожаат қилиб, айбдорлардан 690 минг фунт стерлинг ундиришни сўраган эди...

Линда Чемберлен журналистларнинг саволларига жавоб берар экан шундай дейди:

– Менга ҳукумат ва айбдорлар минг, миллион ёки миллиард фунт-стерлинг тўлашадими ёки умуман ҳеч нима тўлашмайдими, барибир. Чунки ҳар қандай катта бойлик ҳам қизалоғим Азарияни ва мен қамоқ камераларида чеккан уқубатларимнинг ўрнини босолмайди. Сизлар менинг судни бу қароридан рози ёки рози эмаслигимни ёзиб ўтирмасангизлар ҳам майли. Фақат биргина илтимосим бор. Қизим Азариянинг исми Айерс маҳаллий аҳолиси тилида қандай маънони англатишини билмайман. Лекин у мен яшаётган аҳолининг тилида «Худонинг севимли бандаси», деган маънони билдиради. Мен бўлиб ўтган суд жараёнларида бу ҳақда жуда кўп марта гапирдим. Афсуски, қонун ҳимоячиларининг бирортаси ҳам менинг бу сўзларимга эътибор беришмади...

Интернет материаллари асосида
Ислом ҲАМРО тайёрлади

Mutolaa

ЯНГИ ТУРКУМ

Кейинги йилларда ўзбек матбаачилари, айниқса, адабий-бадиий, илмий-сиёсий китоблар нашри билан шуғулланувчи ноширларимиз бир қатор ютуқларни қўлга киритмоқдаларки, турфа китобларнинг доимий йўлдошлари ҳисобланмиш муштарийларимиз бундан яхши хабардорлар. Жумладан, Адлия вазирлиги ҳузуридаги "Адолат" нашриёти ходимлари томонидан амалга оширилаётган ишлар ҳам таҳсинга лойиқлигини таъкидлаб ўтиш жоиз. Жорий йилда ушбу нашриётда турли соҳаларга оид қонун ҳужжатлари, ҳуқуқий мавзудаги ўқув қўлланмалари, адабий-бадиий йўналишдаги асарлар чоп этилди. Шу билан бирга нашриёт ходимлари яна бир янги – хайрли ишга ҳам қўл урди.

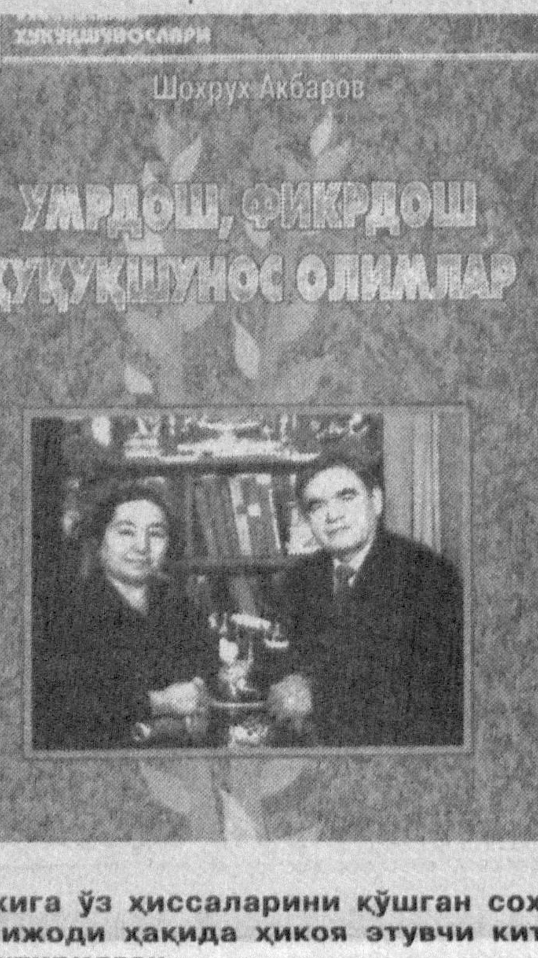

Яқинда "Адолат" нашриёти ташаббуси билан "Ўзбекистон ҳуқуқшунослари" туркуми ташкил этилди. Ушбу туркумда ўзбек ҳуқуқшунослиги ривожига ўз ҳиссаларини қўшган соҳа вакилларининг ҳаёти ва ижоди ҳақида ҳикоя этувчи китоблар чоп этиш режалаштирилган.

Дарвоқе, ўтган ҳафтада юқоридаги туркумнинг илк китоби – "Умрдош, фикрдош ҳуқуқшунос олимлар" номи билан босмадан чиқиб, китобхонлар қўлига бориб тегди. Ушбу рисолада ҳуқуқшунос олим, юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент Давлат юридик институти "Фуқаролик ҳуқуқи кафедраси" мудири Икром Бекинович Зокиров ва унинг умр йўлдоши, олима, юридик фанлари доктори, профессор, марҳума Мамлакат Собировна Восиқованинг ҳаёти ва юридик соҳада олиб борган фаолияти таҳлил қилинади.

Умид қиламизки, таниқли ҳуқуқшунос-журналист Шоҳруҳ Акбаровнинг қаламига мансуб ушбу асар сизнинг доимий ҳамроҳингизга айланади ва китоб жавонингиздан муносиб ўрин олади.

Нодира БОЛТАХЎЖАЕВА

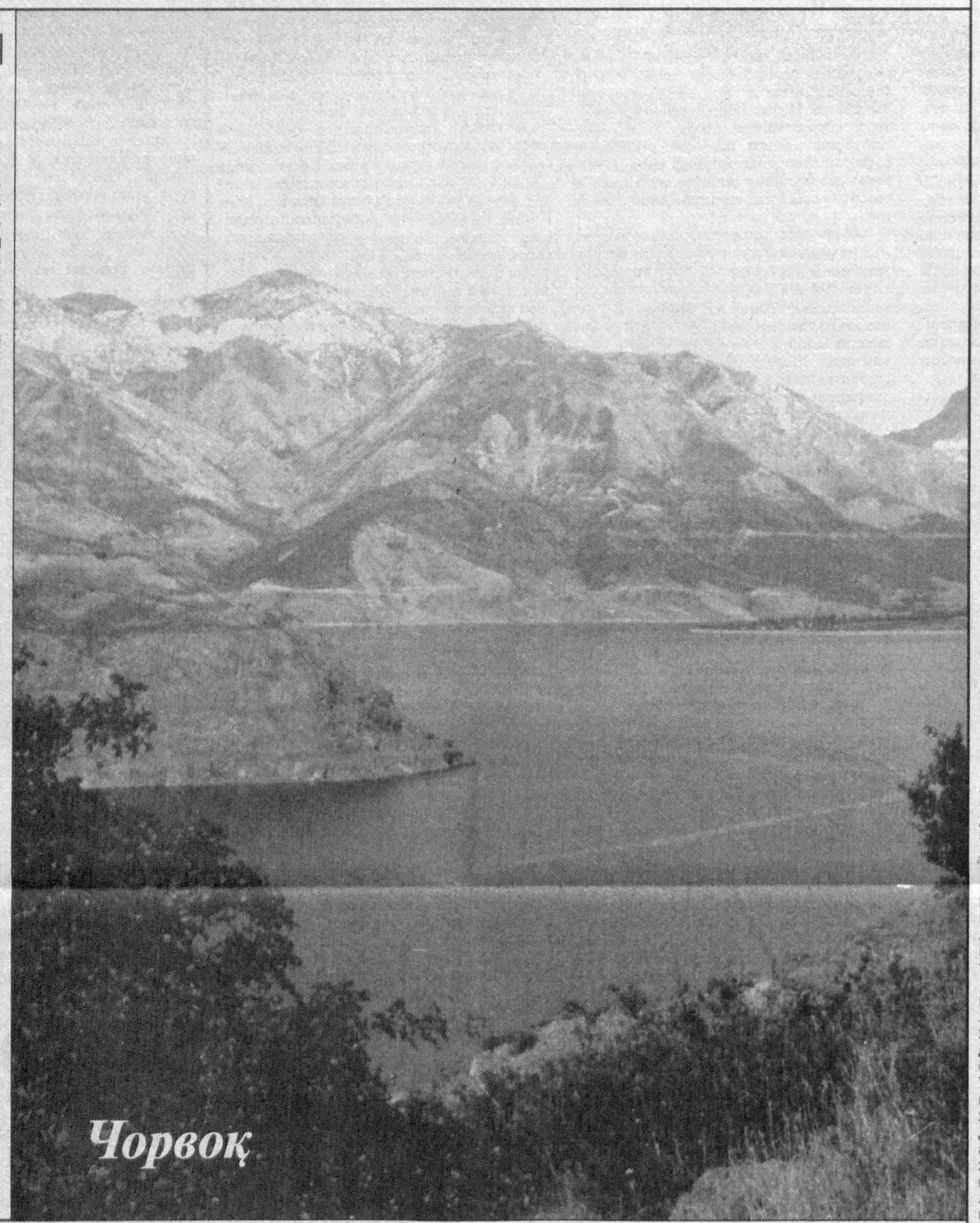

Чорвоқ

Jinoyat va jazo

Ҳаётда ғуруру ори баланд йигит бир марта хатога йўл қўйгач, дарров бундан тегишли хулоса чиқариб олади. Бироқ Каримбой ҳақида бундай деб бўлмайди. У 1983 йилда, ҳали ўн тўққиз ёшида Тўрткўл туман суди томонидан икки йил муддатга озодликдан маҳрум қилинди. Буни қарангки, тавбасига таянмаган Каримбой 1997 йилда иккинчи марта яна суднинг қора курсисига ўтирди.

ТУНГИ ШАРПАЛАР

ёхуд ўн уч марта ўғирлик содир этган жиноий гуруҳнинг кирдикорлари хусусида

Суд очерки

Энг ёмони, 2001 йилнинг 19 апрели оила учун янада оғирроқ кечди. Шу куни жиноят ишлари бўйича Тўрткўл туман суди содир қилинган ўғирлик учун Каримбой Юсуповни етти йил муддатга, Сафарбой Юсуповни беш йил муддатга қамоқ жазосига ҳукм этди. Фақат орадан кўп ўтмай Каримбой Қўнғирот туман судининг 2004 йил 9 августдаги ажрими билан жазонинг қолган қисмини ўташдан шартли равишда озод қилинди. Аммо ўрганган кўнгил ўртанса қўймас, деганларидек, ҳали жазо муддат тугамай туриб, яна жиноятга қўл урди. Бунинг устига, укасини ҳам бу нопок йўлга ундади.

— Сафарбой, — деди бир куни, — яна «фаолият»имизни давом эттирмаймизми?!

Сафарбой гап нима хусусда бораётганлигини дарров тушунди. Катта арава қай йўлдан юрса, кичиги ҳам шу йўлдан юради-да! Шу боис акасининг гапига дарров кўниб қўя қолди.

— Энди гап бундай, — давом этди Каримбой салмоқдор оҳангда. — Битта машина топишимиз керак. Шунда, ишимиз енгил кўчади.

Сафарбой яқин ҳамқишлоқларидан Исломбекнинг номини эслатди. Ҳа, дуруст. Бир томони, қишлоқнинг нотекис йўлларига «Москвич» яхши. Қолаверса, зарурат туғилган пайтда Исломбекнинг ака-укаларини ҳам ўз сафларига қўшиб олиш мумкин.

— Яша, шоввоз! — Каримбой укасининг топағонлигидан мамнун бўлиб, унинг елкасига қоқди...

... 2005 йилнинг 4 январидан 5 январига ўтар кечаси. Учовлон «Москвич» автомашинасида қишлоқнинг айланма йўлларидан «Мискин» хўжалигига кириб келди. Исломбек олдинги келишувга кўра, машинани Гелдимат Пирматовнинг уйи яқинида тўхтатди. Кейин улар шарпадек сас-садосиз оғилхона томонга ўтишди. Сафарбой чайла тагига боғлаб қўйилган новвосни абжирлик билан қозиқдан бўшатди. Жониворювошгина экан, етакка юра қолди. Кейин улар «ўлжа»ни якшанба кунигача Исломбекнинг оғилхонасида сақлашга келишиб олишди.

Кутилган якшанба келиши билан новвос қўшни Хоразм вилоятининг Чолиш молбозорида номаълум шахсга пулланди ва фойда ўзаро бўлиб олинди.

Орадан бир ойдан зиёдроқ вақт ўтди. Қор ёғди, излар босилди. Учликка яна жон кирди. Бу галги сафар «Ўзбекистон» хўжалигига уюштирилди. Феврал ойининг осуда тунларининг бирида «шербаччалар» Шарофат Бобожонованинг бир бош қўчқорини «илиб» кетишди.

Учинчи гал гуруҳга ўзгариш киритилди. Исломбекнинг номида бўлган машинани укаси Боғибек бошқаришга ўтди. Янги учлик бирваракайига олтита «операция»ни амалга оширди. Қудрат Реимовнинг битта қўчқор ва битта қўйи, Ҳожар Соатованинг бир бош, Ширин Қулимбетованинг бир бош новвослари Чолиш бозорида пулга айлантирилди.

Олтинчи «қадам» олдидан Сафарбойнинг миясига «ғаройиб» фикр келди.

— Келинглар, — деди у зўр кашфиёт яратган алломаларга ўхшаб, — бу гал қорамол савдосини тўхтатиб, дўконларни бир босмаймизми?

Бу таклиф ҳаммага маъқул тушди. Гуруҳ шу куни ва ундан кейин «Ўзбекистон» хўжалигидаги Давлат Кенжаев ва «Мискин» хўжалигидаги Байрам Валметовнинг хусусий дўкони эшигини бузиб, катта миқдордаги озиқ-овқат ва кундалик эҳтиёж молларини ўмариб кетди.

Орадан маълум вақт ўтиб, гуруҳ аъзолари яна «Мискин» хўжалиги сари йўл олишди. Оғилхоналарга кириб, бирорта жониворни етаклаб чиқиш энди уларга чўт эмасди. Бу гал тунги шарпалар Мурод Бозоровнинг молхонасига тушишди. Тушишди-ю, лекин унинг молхонасида бир бош эчкидан бўлак жонзот топилмади. Така бўлсин — сут берсин, деди Сафарбой ва зотдор эчкини бўйнидан тутиб, ташқарига судраб чиқди.

Машина жилди.

— Оғайнилар, — гап қотди Сафарбой автоулов равон йўлга тушгач, — эчкини сўямиз. Бир мириқиб дам олайлик.

Эчки сўйилиб, гўшти ўзаро тақсимланди. Гўшт таъми ёқди, шекилли, ака-укалардан Ойбек сафга қўшилди. Афсуски, унинг пойқадами унчалик «қутлуғ» келмади. Камолиддин Шеримбетовнинг оғилхонасидан ўғирлаб чиқилган ғунажинни машина аравачасига юклаётганларида, унинг қўшниси Баҳодир уйғониб қолди ва тунги шарпалар шу заҳоти воқеа жойидан ғойиб бўлдилар.

Кейинги сафар яна иш юришмади. «Мискин» хўжалигидан ўғирлаб чиқилган сигир тузуккина эди. Аммо худо униям кўп кўрди: машина йўлда бирданига ўчиб қолди. Нари-бери ҳаракат фойда бермагач, ўғрибаччалар молни шу ернинг ўзида қўйиб юборишди.

Ака-ука Каримбой ва Сафарбой, Ойбек ва Боғибеклар навбатдаги сафарда Карим Йўлдошевнинг чайласини мўлжалга олишди. Нолийдиган томони йўқ: икки бош қўчқор ўмарилди. Бироқ кўп ўтмай омад юзсиз гуруҳ аъзоларидан бутунлай юз ўгирди: гуруҳ йилнинг 18 апрелида Ўринбой Тувақовнинг молхонасидан бир бош қорамолни опчиқиб кетаётганида, ҳуқуқни ҳимоя қилиш идораси ходимлари томонидан қўлга олинди...

Ҳеч бир жиноят ўз-ўзидан содир бўлмайди. Башарти, биз тавсифини келтириб ўтган жиноятлар ҳам бекорга рўй бермаган. Аввало, мазкур жиноятлар илдизини Каримбой Юсуповнинг табиатидан изласак, ўринли бўларди. У ўзи жиноят кўчасига киргани етмагандек, укасини ҳам шу нопок йўлга бошлаб кирди. Муқаддам уч марта судланган бўлса-да, яна ўғирликнинг жиркан йўлига қадам босди. Боз устига, ака-ука жиноятчилар ўзаро туғишган Ойбек, Исломбек ва Боғибек Ибодовларни ҳам бу қабиҳ ишга даъват этди. Ташқи таъсир, оилавий муҳит баъзан жиноят учун йўл очиб беради. Қарангки, ўғриликнинг кетма-кет бешта ҳолида ўмарилган қорамоллар, қўчқор-қўйлар Исломбекнинг уйига олиб келинган ва бозор савдосига қадар шу ерда сақланган. Савол туғилади: наҳотки, унинг оила аъзолари моллар кимга тегишли эканлиги билан тарихча қизиқишмади?

Хуллас, диёнатсизлик, ўзгалар бепарволиги туфайли содир қилинган ушбу ишга жиноят ишлари бўйича Тўрткўл туман суди томонидан қонуний баҳо берилди. Жиноятчилар қилмишларига яраша жазоланди. Бундай нохуш ҳолатдан йироқ бўлишнинг эса йўли битта: ҳар биримиз теварак-атрофимизда юз бераётган ножўя хатти-ҳаракатларга бафарқ қарамаслигимиз, ҳар қандай лаҳзада чуқур мушоҳада, ҳаракатчанлик руҳида иш тутмоғимиз лозим. Фақат шундагина текин ризққа ўрганган тунги шарпаларнинг йўлини тўсган бўламиз.

Сафо ЭГАМБЕРДИЕВ,
ҳуқуқшунос
Тожимурод ЭШМУРОДОВ,
«Инсон ва қонун» мухбири

ИНСОН ва ҚОНУН
МУАССИС: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ
1996 йилнинг январидан нашр этилади
2003 йил 29 декабрда Ўзбекистон Матбуот ва Ахборот агентлигида 078-рақам билан рўйхатга олинган
Бош муҳаррир: Шодиқул ҲАМРОЕВ
ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ: Бўритош МУСТАФОЕВ, Иҳтиёр АБДУЛЛАЕВ, Пўлат САМАТОВ, Мавжуда РАЖАБОВА, Хуршид СОДИҚОВ, Сайфиддин РАҲИМОВ, Маҳмуд САТТОРОВ, Ислом ҲАМРО, Холли НОРБОЙ, Нормейли НОРПЎЛАТОВ
Таҳририятга юборилган қўлёзмалар эгаларига қайтарилмайди ва уларга ёзма жавоб берилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқ қилиши мумкин.
Факт ва далиллар тўғрилиги учун масъулият муаллифлар зиммасидадир.
Навбатчи: Бобомурод РАЙИМОВ
Саҳифаловчи-дизайнер: Жаъфар ЖАББОРОВ
Индекс: 646882
«ИНСОН ВА ҚОНУН» газетаси таҳририяти компьютер базасида терилди ва саҳифаланди. А-2 бичимда, 2 босма табоқ ҳажмда, офсет усулида «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Корхона манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси 41-уй. Буюртма Г-315. Тиражи — 6501. Босишга топшириш вақти — 21.00 Топширилди —
МАНЗИЛИМИЗ: 700047, Тошкент ш. Сайилгоҳ кўчаси-5. Тел: 133-70-65, 133-84-50
1 2 3 4 5